

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ

Aneta Svobodová

**Politika celoživotního učení: komplementarita a kompatibilita postupu
ČR vůči EU.**

The policy of lifelong learning: complementarity and compatibility process towards EU

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Praha 2013

Autor práce.....Bc. Aneta Svobodová

Vedoucí práce..... Doc. PhDr. Plechanovová Běla, CSc.

Rok obhajoby: 2013

Prohlašuji,

že tuto bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně, že v ní řádně cituji všechny použité prameny a literaturu, a že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne

podpis autorky

Abstrakt

Ve své bakalářské práci se zabývám definováním souvislostí mezi vznikajícím konceptem vzdělávání dospělých na úrovni EU a následným projevem podpory v národním vzdělávacím programu ČR, reakcí na jednotlivé dokumenty a uvedením v praxi v národním měřítku. Za stěžejní bod považuji koncepci Lisabonského procesu a jeho naplňování na evropské úrovni. Prioritou bakalářské práce bude zhodnocení postupu České republiky v souladu se vzdělávací politikou Evropské Unie, vzájemná kompatibilita a komplementarita obou konceptů vzdělávání.

Klíčová slova

Evropská vzdělávací politika, Evropská integrace, vzdělávání dospělých, celoživotní učení, Lisabonská strategie

Abstract

In my bachelor thesis deals with defining the relationship between the emerging concept of adult education at EU level and the expression of support in the national curriculum of the Czech Republic, response documents and putting into practice on a national scale. The fundamental point I think the concept of the Lisbon process and its implementation at European level. The priority thesis will evaluate the progress of the Czech Republic in accordance with the educational policy of the European Union, mutual compatibility and complementarity of the two concepts of education.

Key words

European education policy, European integration, adult education, lifelong learning, the Lisbon strategy

Chtěla bych tímto poděkovat vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Plechanovové, CSc. za odborné vedení této práce a za cenné rady včetně veškerých připomínek, které mi při zpracování této práce poskytla.

1. Vymezení tématu

Ve své bakalářské práci se zaměřím na vzdělávání dospělých v rámci programu celoživotního učení v EU. Evropskou Unii vnímám jako zastřešující orgán, který stanovením společného cíle, pomáhá národním politikám jednotlivých zemí stanovit jejich cíle v oblasti vzdělávací politiky.

V dnešní době je důležité, aby jedinec dokázal obstát ve stále složitějším společenském a ekonomickém prostředí. Jedinec, který se vzdělává a zajímá se o své okolí, je základem prosperity společnosti jako celku. Evropská Unie již od devadesátých let dvacátého století tuto korelaci pocítuje a na rozvoji lidských zdrojů postavila své politické směřování. V roce 2000 si v Lisabonu stanovila cíl do roku 2010: „stát se nejkonzurenceschopnější a nejdynamičtější ekonomikou na světě“. Předcházelo tomu několik smluv a programů, ale Lisabonský program a následně pak jeho rozvíjení Programem celoživotního učení na období 2007-2013, považuji za zlomový. Nově stanoveným cílem Evropské Unie se tedy dá nazvat: společnost založená na znalostech, která vytváří více pracovních míst a umožňuje lepší zaměstnatelnost svých občanů.

Podněty poskytované EU nejsou vždy plně využity a spousta zemí jedná stále dle svého uvážení, proto bych ráda zmínila postup ČR a jeho kompatibilitu a komplementaritu v jednotlivých dokumentech a postupech vůči EU.

2. Stanovení cíle práce

Ve své bakalářské práci se budu zabývat hledáním souvislostí mezi vznikajícím konceptem vzdělávání dospělých na úrovni EU a projevem této podpory v národním vzdělávacím programu ČR. Za stěžejní bod považuji koncepci Lisabonského procesu a jeho uvedení do praxe. Prioritou bakalářské práce bude zhodnocení postupu České republiky v souladu nebo nesouladu se vzdělávací politikou Evropské Unie, vzájemná kompatibilita a komplementarita obou konceptů vzdělávání.

3. Metoda zpracování práce

Zvolené téma zpracuji jako deskriptivní studii, zabývající se vytvářením Evropské vzdělanostní společnosti, která se má za cíl stát se: „nejkonkurenceschopnější a nejdynamičtější znalostní ekonomikou na světě“. Zároveň zmíním i specifický vývoj v ČR a kompatibilitu vůči EU.

4. Struktura práce

- Úvodem do celé problematiky by mělo být zdůraznění významu učící se společnosti, především s akcentem na EU. Dále bych ráda shrnula pojmy vzdělávací politiky obecně.
- První část by se následně věnovala konceptu EU. Zmíním Evropskou dimenzi vzdělávání dospělých – nové pojetí Lifelong & Lifewide. Stěžejní bod představuje rozvoj spolupráce na úrovni EU – definováním jednotlivých kvalifikačních standardů a jejich uznávání napříč členskými zeměmi. Zároveň chci zmínit i roli EU, která slouží jako zastřešující podpora národních vzdělávacích systémů. A v závěru kapitoly bych se věnovala pojmu otevřený vzdělávací prostor.
- Další kapitolou by byl stručný vývoj v evropském kontextu. Popis procesu vývoje až do Lisabonské smlouvy. Dále zmíním jednotlivé instituce, které se vzděláváním na Evropské úrovni zabývají. S tím souvisí i jednotlivé nástroje podpory vzdělávání, opět s hlavním důrazem na Lisabonský proces – jeho cíle a vývoj.
- Druhá část práce by se následně věnovala vzdělávání dospělých v ČR. Úvodem by mělo být krátké shrnutí Strategického rámce evropské spolupráce, který vydalo MŠMT v roce 2010. A také popis koncepcí, které se snaží ČR naplnit a držet se jejich vytyčeného směru.
- Další částí bych chtěla vytvořit stručný přehled politických dokumentů, které ovlivnily tvorbu a rozvoj celoživotního učení a vzdělávání v ČR. Zdůraznění komplementarity a kompatibility vůči dokumentům vydaných EU. Vše bych zakončila charakteristikou specifik vzdělávání v ČR.
- Závěrem bych jen ráda shrnula body, kdy se ČR snaží naplnit cíle Evropské vzdělanostní politiky a naopak, kdy jde svou cestou.

5. Předběžný seznam literatury

a) Monografie

BENEŠ, M.: *Andragogika*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. 216 s. ISBN 80-8643-223-8.

Národní program rozvoje vzdělávání v České Republice. Bílá kniha. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání – Nakladatelství Tauris, 2001. 98 s. ISBN 80-211-0372-8.

PALÁN, Z.: *Lidské zdroje: Výkladový slovník*. Praha: Portál, 2006. 263 s. ISBN 80-200-0950-7.

RABUŠICOVÁ, M.: *Učíme se po celý život? O vzdělávání dospělých v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4779-2

VYHNÁNKOVÁ, K.: *Vzdělávání dospělých v České republice a Evropské unii*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2007. ISBN 978-80-86723-46-4

b) Elektronické dokumenty

Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky [online].

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Praha: 2005 a 2007. Dostupné z <http://www.msmt.cz/files/pdf/JTDlouhodobyzamer05_appx.pdf> „*Education and Training. “ The Success of the Lisbon Strategy Hinges on Urgent Reforms.*

Joint interim report of the Council and the Commission on the implementation of the detailed work programme on the follow-up of the objectives of education and training systems in Europe. 6905/04 EDUC 43 [online]. Brussels: 3. 3. 2004. Dostupné z <http://ec.europa.eu/education/policies/2010/doc/jir_council_final.pdf>. [cit. 22.1.2011].

Informační systém dalšího vzdělávání [online]. Ústav pro informace ve vzdělávání. Dostupné z <<http://www.uiv.cz/clanek/8/38>>. [cit. 22.1.2011].

Program celoživotního učení – příprava [online]. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Dostupné z <<http://www.msmt.cz/eu/program-celozivotniho-uceni-2007-2013>>. [cit. 22.1.2011].

Strategie celoživotního učení ČR [online]. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Praha: 2007. 80 s. Dostupné z <http://www.msmt.cz/uploads/Strategie_CZU_schvaleno_vladou.pdf>. [cit. 22.1.2011].

Obsah

0 Úvod.....	11
1 Význam učící se společnosti	14
2 Evropská dimenze vzdělávání dospělých	17
2.1 Historický vývoj vzdělávání dospělých v evropském kontextu.....	21
2.2 Instituce EU zabývající se vzděláváním	24
2.3 Evropská vzdělanostní politika	26
3 Vzdělávání dospělých v ČR.....	33
3.1 Rámec evropské spolupráce.....	36
3.2 Komplementární a kompatibilní postup ČR vůči EU	41
4 Naplnění cílů Evropské vzdělanostní politiky	48
5 Závěr	50
Soupis bibliografických citací.....	52
Seznam tabulek.....	55
Seznam obrázků	56
Seznam použitých zkratk.....	57
Přílohy.....	58

0 Úvod

Od 70. let 20. století je kladen stále větší důraz na vzdělávání, a to nejen v rámci školského systému, ale čím dál více se obrací i na vzdělávání dospělých. Většina mezinárodních organizací chce pomocí vzdělané a informované společnosti, řešit zásadní celosvětové problémy. Vzdělaná společnost představuje základní předpoklad pro hospodářský růst země a následné zvyšování životní úrovně jejích obyvatel. Učící se společnost představuje nový koncept postmoderní společnosti, která vychází z informační společnosti. Je to společnost, která umožňuje dynamický rozvoj znalostí a dovedností ve všech oblastech vědění.

Celoživotní učení se dá považovat za jednu z prioritních oblastí zájmu Evropské unie. Právě díky vzdělávání se očekává lepší rozvoj společnosti, kdy bude jedinec neustále připraven se učit a tím pádem bude i neustále připraven přizpůsobovat se měnícím podmínkám. Vzdělávání má zásadní úlohu i při překonávání kulturních rozdílů a tím pádem podporuje myšlenku evropského občanství.

Bakalářská práce Politika celoživotního učení: komplementarita a kompatibilita postupu ČR vůči EU, je deskriptivní studií, která má za cíl posoudit do jaké míry se snaží ČR postupovat dle pokynů a doporučení EU v rámci evropské vzdělanostní politiky. Snaží se zhodnotit jakým způsobem reaguje ČR na vydané dokumenty v rámci evropské vzdělanostní politiky a zároveň jakým způsobem je v rámci vlastního vzdělávacího systému aplikuje v praxi.

Mým cílem je představit evropskou vzdělávací politiku, její historii v evropském kontextu a její vliv na politiku jednotlivých členských států, tedy především ČR. Ráda bych vytvořila obrázek o tom jak vypadá tvorba vzdělanostní politiky v historické perspektivě v EU a jak v ČR s ohledem na doporučení EU. Následná analýza použitých nástrojů, které si pro implementaci vybrala Česká republika, vysvětluje míru komplementárního a kompatibilního postupu ČR vůči EU. Popsala jsem jednotlivé dokumenty a aktivity, které ČR podnikla tak, aby cíle stanovené EU naplnila.

První kapitola se věnuje vzniku myšlenky učící se společnosti a poukazuje na jednotlivé důvody, proč se světové organizace začaly významem vzdělávání vůbec zabývat. Vysvětluje základní pojmy z oblasti vzdělávání, jako jsou formální, neformální a informální učení, nebo rozlišuje počáteční a další vzdělávání.

Evropská dimenze vzdělávání dospělých a její podkapitoly shrnují nejen stručný historický vývoj na úrovni Evropské unie v oblasti vzdělávání, ale i popisují jednotlivé instituce, které se vzděláváním v současné době zabývají. Snaží se definovat úrovně a postupy aplikace vzdělávací politiky v rámci EU i v rámci spolupráce členských států. Podkapitola Evropská vzdělanostní politika vymezuje již jednotlivé střednědobé cíle vycházející především z Lisabonské strategie.

Popisem v kapitolách týkajících se vzdělávání v ČR se snažím vysvětlit současný stav vzdělávání, kde chybí jednotný komplexní legislativní rámec pro vzdělávání dospělých. V rámci evropské spolupráce jsou uvedeny příklady vzdělávacích programů, kterých se ČR v současné době účastní. Podkapitola Komplementární a kompatibilní postup ČR vůči EU, je zaměřena na dokumenty, které vznikly v ČR jako reakce na jednotlivá doporučení, či opatření evropské vzdělanostní politiky. Následná podkapitola hodnotí míru naplnění cílů této politiky.

Pro ověření hypotéz jsem se rozhodla analyzovat a srovnat jednotlivé dokumenty, vydané jak na úrovni EU, tak i v ČR, které se věnují celoživotnímu vzdělávání. Na základě stanovených cílů EU v rámci vzdělávací politiky, se snažím posoudit do jaké míry jsou vůči ní relevantní a komplementární dokumenty, které ke vzdělávání dospělých vydává Česká republika. Vycházím pouze z dokumentů po vstupu ČR do Evropské unie.

V mé práci jsem čerpala především z oficiálních internetových zdrojů, kde jsem použila dokumenty Evropské unie a České republiky v oblasti vzdělávání a internetové stránky MŠMT a EU. V rámci EU vycházím především z Lisabonské strategie a dokumentů, které ji rozšiřují, v rámci ČR z Bílé knihy o vzdělávání a strategií, které na ni reagují. Představením charakteristik jednotlivých dokumentů se snažím poukázat na provázanost témat, která ČR reflektuje na základě dokumentů pocházejících z Evropské unie.

Autorky jako je například Rabušincová, Vychová či Vyhnánková se zabírají především tématem vzdělávání dospělých a vzděláváním na úrovni EU. Snaží se postihnout oblast vzdělávání z pohledu reakcí postupu ČR vůči evropské vzdělanostní politice. Ale všechny jejich publikace, byly napsány do roku 2010, tudíž zohledňují jako poslední relevantní dokument na úrovni EU Lisabonskou strategii. Všechny zastávají názor, že ČR se snaží dle strategií EU postupovat, přesto od začátku chybí legislativní rámec pro vzdělávání dospělých v ČR. Z těchto prací vycházím a snažím se je doplnit o následně nově vydané strategické dokumenty EU.

Mnoho autorů jako je například Beneš, Fuhr, Gonon, Veteška a Kopecký, si uvědomují význam učící se společnosti, aniž by své publikace vztahovali ke konkrétní politice nějaké země. Tyto zdroje jsem aplikovala na EU, s cílem definovat ideální směr evropské vzdělanostní politiky. Model učící se společnosti pro mě představuje konkrétní cíl EU na poli vzdělávání.

Většina odborné literatury, s kterou v textu práce pracuji, byla vydána ještě před rokem 2010, a z tohoto důvodu se zabývá jako posledním tématem většinou Lisabonskou strategií z roku 2000 jakožto nejvýznamnějším zlomem v evropské vzdělávací politice, a aby téma mohlo zůstat aktuální, musela jsem čerpat především z internetových zdrojů. V práci nepředpokládám, že by ČR vydávala dokumenty týkající se vzdělávání dospělých bez počáteční iniciativy Evropské unie.

1 Význam učící se společnosti

Koncept učící se společnosti vychází z počátečních konceptů celoživotního učení ze 70. let 20. století, které představily světové organizace jako je UNESCO, či OECD, které se snaží zaměřit na řešení celosvětových problémů pomocí vzdělávání – jako je například chudoba, nezaměstnanost či bezdomovectví. V roce 1970 Paul Legrand předložil na konferenci UNECSO zprávu „Úvod do celoživotního učení“ a tento rok byl vyhlášen rokem výchovy a vzdělávání. Následně se tématem celoživotního učení začali zabývat i další autoři a světové organizace. UNESCO vydává v roce 1972 zprávu o stavu vzdělávání „Learning to be. The world education today and tomorrow“, kde zdůrazňuje význam propojení formálního, neformálního a informálního vzdělávání, spolu s certifikací nabytých znalostí a dovedností. V roce 1973 vychází dokument „Reccurent education“ s konceptem cyklického vzdělávání v průběhu celého života, kde je důraz kladen především na rovnost přístupu ve vzdělávání.

V roce 1996 vychází Delorsova zpráva (UNESCO), která se věnuje 4 zásadním bodům: učit se vědět, učit se dělat, učit se žít s ostatními a učit se být. Zdůrazňuje význam celoživotního učení, ve smyslu učení v průběhu celého života tak, aby byl člověk připraven na své nové životní role a úkoly (již se nemluví o vzdělávání, ale o učení které prioritně předpokládá aktivní přístup jedince). Rok 1996 byl Evropskou unií vyhlášen jako Evropský rok celoživotního učení. V tom samém roce vychází i publikace Evropské unie „Bílá kniha o vzdělávání“, která definuje jednotlivé faktory ovlivňující výchovu a vzdělávání a snaží se najít vhodnou cestu k přechodu k učící se společnosti. Po vydání Lisabonské strategie, tedy od roku 2000, se Evropská unie intenzivně věnuje rozvoji myšlenky celoživotního učení a snaží se jednotlivé členské státy v její realizaci podpořit.

„Učící se společnost je taková společnost, kde je zajištěn všeobecný přístup ke vzdělávání bez jakékoliv diskriminace, kde jsou občané ke vzdělávání všestranně motivováni, povzbuzováni a podporováni všemi veřejnými institucemi a pokrok ve studiu je společností certifikován a uznáván jako základní hodnota. Základem této filozofie je právo jednotlivce na osobní zdokonalování a růst.“ (Palán, online)

Struktura celoživotního učení v učící se společnosti:

- Vzdělávání dětí a mládeže
 - Základní vzdělávání
 - Všeobecné vzdělávání
 - Odborné vzdělávání
- Vzdělávání dospělých
 - Formalizované studium na školách
 - Další vzdělávání
 - Občanské vzdělávání
 - Zájmové vzdělávání
 - Další profesní vzdělávání
 - Kvalifikační vzdělávání
 - Rekvalifikační vzdělávání
 - Normativní kursy

Obecně platné formy celoživotního učení rozlišuje nejenom dokument „A Memorandum on Lifelong learning“ či Strategie celoživotního učení ČR na formální, neformální a informální. Formální vzdělávání je především definováno jako školské vzdělávání, jehož funkce, cíle a obsah, i způsoby hodnocení jsou vymezeny zákonem. V případě absolvování takového druhu vzdělávání získá účastník vzdělávání státem oficiálně uznávané osvědčení o dosaženém vzdělávání.

Neformální vzdělávání je další forma vzdělávání, kterou představuje veškeré vzdělávání mimo formální školský vzdělávací systém. Tedy se jedná především o aktivity v rámci vzdělávacích kurzů, školení, volnočasových aktivit atp., které nevedou k získání oficiálního dokladu o ukončeném vzdělávání.

Informální vzdělávání se nepovažuje za vědomé a záměrné vzdělávání, mluví se spíše o intenciálním učení. Jde o učení, ke kterému dochází při výkonu každodenních činností souvisejících například s prací, rodinou či volnočasovými aktivitami. Není zde stanoven ani čas, ani místo výuky, člověk si jej většinou ani neuvědomuje. Toto vzdělávání je neorganizované, nesystematické a institucionálně nekoordinované. (Vyhnánková, 2008, str. 13)

Rozdíl mezi celoživotním vzděláváním a celoživotním učením je především ve zdůraznění aktivního přístupu jedince v procesu učení – jinak je možné oba termíny používat prakticky identicky. Etapy celoživotní učení je možné dělit ještě podle toho, zda se vzdělávání uskutečňuje v počáteční fázi života – tedy před prvním vstupem na trh práce, nebo až následně po vstupu na trh práce, kde se mluví již o dalším vzdělávání. Celoživotní učení je charakteristické právě tím, že není omezeno na určitou fázi života, ale trvá po celý život. Zároveň není vázáno na konkrétní instituci, tudíž podporuje i jiné než formální školské instituce pro vzdělání. Nejdůležitějším rozlišením je právě to, že není vázáno na věk, nadání či současné postavení člověka, podněcuje k tomu začít kdykoliv, tak aby člověk uspokojil své aktuální vzdělávací potřeby (Fuhr, Gonon, 2011, str. 137).

Důvodů proč dospělí přistoupí na myšlenku dále se vzdělávat, může být mnoho – mezi základní se považuje především výhodnější postavení na trhu práce, a s tím spojené nižší riziko nezaměstnanosti. Dále se může jednat i o zvýšení příjmů v důsledku dosažení vyššího stupně vzdělání. Obecně je vzdělanější člověk více adaptabilní na okolní podmínky, tudíž mívá menší problémy s orientací v informační společnosti. Kvalitní vzdělávání vede především k vyšší kvalitě života.

„Zatímco základními konstitutivními prvky moderní společnosti byl fyzický kapitál, množství lidské práce a průmysl (odtud pak pojmenování průmyslová nebo kapitalistická společnost), v současné době jsme svědky transformace ke společnosti, ve které se klíčovým faktorem produkce stává vědění, důsledkem čehož se následně zásadně mění i veškeré společenské instituce“ (Kalous, Veselý, 2006, str. 65). Tím pádem lze charakterizovat společnost vědění především díky technologickým změnám, změnám v ekonomické struktuře a proměnou profesní struktury a trhu práce (především jde o zvyšování produktivity).

Znalostní ekonomika je charakterizována především jako ekonomika, kde je cílem lidí i organizací učení se, tak aby získali konkurenční výhodu především díky produkci a využívání znalostí a informací. Jednotlivé organizace jsou inovativní, je podporována vědecká spolupráce a podíl HDP věnovaný rozvoji znalostí roste (Dvořáček, 2001, str. 97). Rozvoj využívání informačních a komunikačních technologií, umožňuje celkově lepší efektivnost systému. Znalostní ekonomika je součástí učící se společnosti.

2 Evropská dimenze vzdělávání dospělých

Evropská vzdělávací politika nepatří mezi jednu ze společných politik EU, nýbrž je její funkce pouze podpůrná a koordinační. Jejím cílem je zvýšení konkurenceschopnosti evropských podniků a pracovníků, tak aby jednotlivá národní hospodářství mohla růst. O školských systémech a vzdělávání rozhodují národní vlády členských států, kterým je umožněna spolupráce, konzultace a definování společných cílů pod záštitou EU.

„Vzdělávací politikou rozumíme principy, priority a metody rozhodování vztahující se k uplatňování společenského vlivu na vzdělávání. Toto rozhodování zahrnuje strategické záměry rozvoje vzdělávání, legislativní rámec činnosti vzdělávacích a vzdělávaných subjektů, způsob financování, vymezení vzdělávacích cílů a obsahů, stimulování a ovlivňování činnosti vzdělávacích subjektů a způsob jejich kontroly“ (Kalous, Veselý, 2006, s. 7).

„Vzdělávání dospělých může být obecně upraveno:

- a) specifickým zákonem pokrývajícím celou oblast vzdělávání dospělých (tzn. formální, neformální, informální učení);
- b) speciálním zákonem týkajícím se pouze neformálního vzdělávání dospělých, při současném ponechání problematiky formálního vzdělávání dospělých v příslušných „školských“ zákonech tzn. zákonech o základním, středním, vysokoškolském vzdělávání);
- c) žádnými speciálními zákony zaměřenými pouze na vzdělávání dospělých, dílčí úpravy ponechány v řadě právních norem“ (Výchová, online, str. 82).

Obecnými základními prvky vzdělávací politiky je plánování záměru, legislativa, financování (procento HDP vynaložené na vzdělávání) a kurikulární politika, která určuje proč, koho, jak, kdy, v čem, za jakých podmínek a s jakým efektem vzdělávat. Dalším prvkem vzdělávací politiky je evaluace, monitorování a reforma stávajícího vzdělávacího systému. (Kalous, Veselý, 2006, str. 154)

Evropská vzdělávací politika se od politik jednotlivých států velmi liší, dá se říci, že pouze svými doporučeními doplňuje snahy jednotlivých států a podporuje jejich politiku. Zákonné normy, či struktura vzdělávací soustavy podléhají mechanismům státu,

EU má v tomto ohledu poněkud omezené pravomoci a funguje spíše na principu doporučení pro jednotlivé země, kdy je na rozhodnutí státu, zda se jimi bude řídit a respektovat je. Evropská unie tedy předkládá vzdělávací strategii a je na členských státech do jaké míry ji budou následovat.

Základní teoretická východiska vzdělávací politiky:

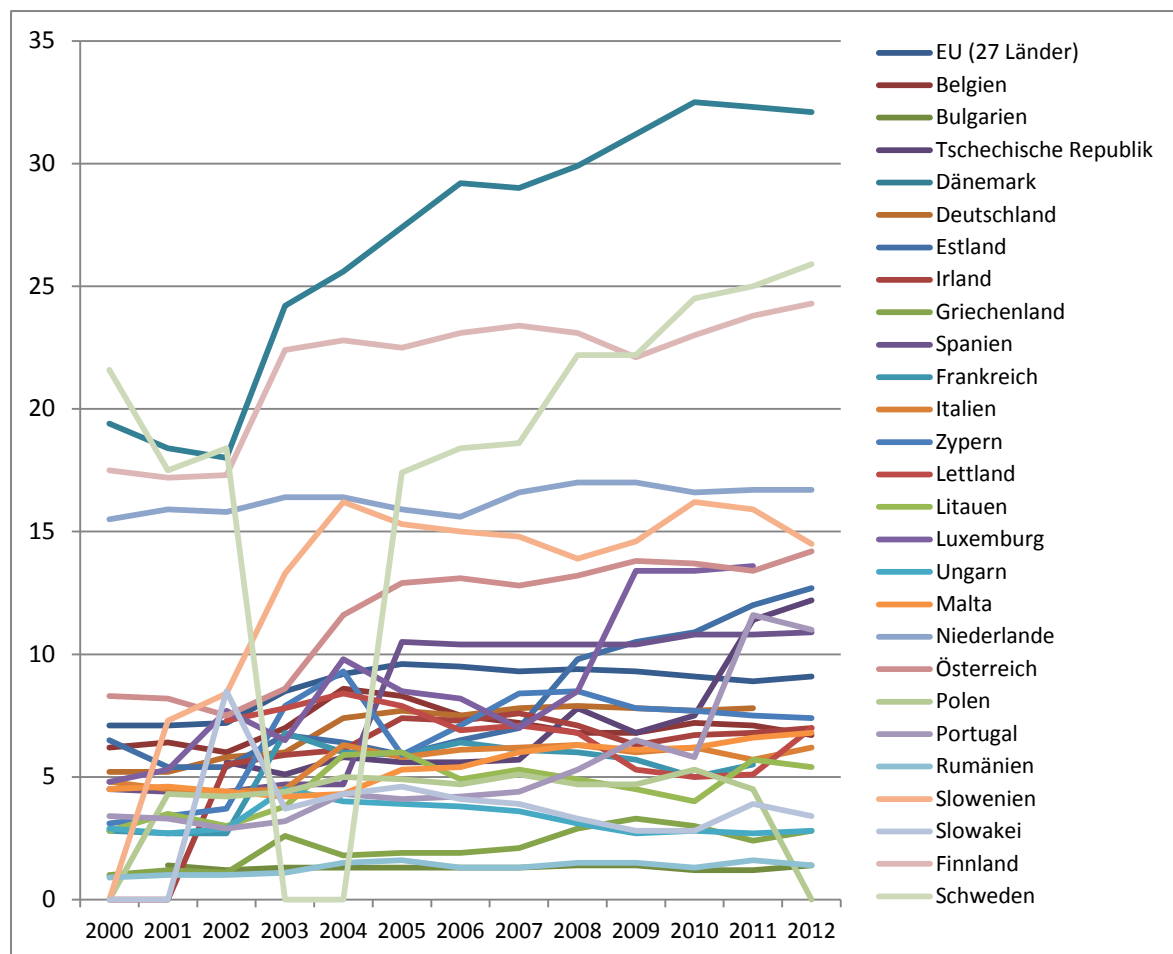
- vymezení vazby mezi vzděláváním, pracovní silou a ekonomickými faktory;
- zohlednění sociálního aspektu vzdělávacího systému;
- vztah mezi všeobecným přístupem ke vzdělávání a kvalitou výuky;
- evaluace pedagogického prostoru;
- problematika učitele a jeho vzdělávání;
- problematika řízení školství a školního managementu;
- financování školství. (Brdek, Výchová, 2004, str. 34-50)

EU má různé úrovně pravomocí – lze je rozdělit na výlučné, sdílené a doplňující. Výlučné jsou v oblasti obchodní politiky a celních sazebníků vůči třetím zemím, jedná se o všechny klíčové oblasti, na kterých je evropská integrace vystavena. Sdílené pravomoci jsou například v zemědělství, hospodářské soutěži či ochraně spotřebitelů. V praxi to představuje harmonizaci národní legislativy s evropskou. Doplňující pravomoci má EU právě například ve vzdělávání, kdy se jedná především o doporučení a pomoc členským státům. Pravomoci i odpovědnost leží na členských státech.

Na právních normách, které se týkají vzdělávání, se podílí Evropská komise, Rada EU a Evropský parlament. Výsledkem jsou převážně doporučení, která nejsou závazná. Výstupem v oblasti vzdělávání bývají pracovní dokumenty (např. Bílé a Zelené knihy) a již zmiňovaná doporučení.

Lisabonská strategie přinesla i metodu otevřené koordinace, která má za cíl pomocí tzv. European benchmarks koordinovat a konzultovat praxi jednotlivých členských států. Právě metoda otevřené komunikace může vést ke sbližování národních vzdělávacích politik, které pomáhají dosažení cílů EU, ale vlastní cestou členské země, s ohledem na její specifika. Dochází tak k šíření „dobré praxe“ prostřednictvím informací o pokroku jednotlivých členských států.

Graf 1 Podíl účasti na celoživotním učení (v %), Eurostat, online

Podíl účasti na celoživotním učení od roku 2000 víceméně u všech jednotlivých členských zemí stoupá (Bechtell, Lattke, 2005). Přesto tento nárůst není dostatečně rychlý, tak aby stihl naplnit cíle stanovené EU v Lisabonské strategii (viz dále). Ale i tak je nárůst vidět a dokazuje pozitivní vliv působení EU na politiky členských států, které se snaží alespoň částečně na zapojení v procesu celoživotního učení podílet. Z grafu vyplývá, že mezi nejlépe hodnocené státy v oblasti celoživotního učení patří především severské země – Dánsko, Finsko, Švédsko. Průměr EU se drží na 12% (Eurostat, online).

Pokud jde o zhodnocení z hlediska konceptu učící se společnosti, tak se dá říci, že narůstající význam vědění a změny profesní struktury se projevují i ve změně sociální. Proto třídy a vrstvy dnešní společnosti nejsou již tak markantně závislé na kapitálu, nýbrž na kvalifikaci. Celoživotní učení tedy může umožnit lepší konkurenceschopnost, zaměstnatelnost a hospodářský růst. EU a její členské státy se musí držet tohoto trendu, aby udržely krok s nejvyspělejšími státy světa.

Tab. 1 Investice do vzdělávání, vybraných zemí EU (% HDP), Eurostat, online

Země/ rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Evropská unie 27 zemí	4,99	5,10	5,14	5,06	5,04	5,03	4,95	5,08	5,41
Česká republika	3,93	4,15	4,32	4,20	4,08	4,42	4,05	3,92	4,38
Německo	4,51	4,72	4,74	4,62	4,57	4,43	4,49	4,57	5,06
Francie	5,95	5,90	5,92	5,80	5,67	5,61	5,62	5,62	5,89
Rakousko	5,74	5,68	5,53	5,48	5,44	5,40	5,33	5,47	6,01
Polsko	5,42	5,41	5,35	5,41	5,47	5,25	4,91	5,08	5,10
Slovensko	3,99	4,31	4,30	4,19	3,85	3,80	3,62	3,61	4,09
Velká Británie	4,57	5,11	5,24	5,16	5,36	5,47	5,38	5,37	5,67
Norsko	7,18	7,58	7,55	7,42	6,97	6,49	6,66	6,40	7,32
Švýcarsko	5,41	5,73	5,89	5,72	5,70	5,47	5,07	5,15	5,55
Japonsko	3,62	3,60	3,64	3,59	3,48	3,46	3,45	3,46	3,61

„K tomu, aby vzdělávací systémy a systémy odborné přípravy hrály stěžejní úlohu v dosažení strategického cíle stanoveného na lisabonském zasedání Evropské rady, tedy aby se Evropská unie (EU) stala nejkonkurenceschopnější a nejdynamičtější znalostní ekonomikou na světě, jsou členské státy vyzývány, aby investovaly dostatečné prostředky a aby zajistily, že tyto prostředky budou cíleně využity a spravovány tím nejefektivnějším způsobem. V situaci značné mezinárodní konkurence a dynamičnosti musí politika investic do vzdělávání a odborné přípravy zohledňovat nové požadavky znalostní společnosti.

V současné době se zdá, že EU zaostává za Spojenými státy, o čemž svědčí zejména její neschopnost přilákat a udržet talenty v Evropě. Rozdíl v produktivitě mezi EU a USA se stále prohlubuje. Chceme-li zvrátit tento trend, je potřeba zvýšit investice nejen do výzkumu a vývoje a informačních a komunikačních technologií (IKT), ale také do evropských vzdělávacích systémů a systémů odborné přípravy jako celku.“ (Evropa, online)

Z výše uvedené tabulky č. 1 vyplývá, že severské země investují do vzdělávání podstatně více prostředků. Průměr za EU je 5,41% HDP (Eurostat, online), kdy největší země jako Německo, či Francie tohoto průměru dosahují. ČR republika leží pod průměrem skoro o celé 1%. Investice do vzdělání jsou předpokladem úrovně vzdělávání v zemi. Ideálním stavem, jak uvádí Tureckiová (2010, str. 115) je finanční zainteresovanost na vzdělání jak ze strany státu, samotných účastníků, tak i jednotlivých podniků.

2.1 Historický vývoj vzdělávání dospělých v evropském kontextu

Proces Evropské integrace začíná Evropským společenstvím uhlí a oceli v roce 1951, po něm přichází Evropské hospodářské společenství (1958) a Evropské společenství pro atomovou energii (Euroatom, 1958). Členy všech tří společenství byly: Belgie, Francie, Itálie, Lucembursko, SRN a Nizozemí. Evropské společenství vzniká v roce 1967 sloučením Evropského společenství uhlí a oceli, Evropského hospodářského společenství a Euratomu.

Již smlouva o založení Evropského společenství uhlí a oceli, konkrétně článek 56 odstavec 1, se věnuje, sice velmi okrajově, tématu vzdělávání dospělých a to zaměřením na politiku odborné přípravy pro horníky a pracovníky v ocelářství. Následně přichází smlouva o založení Evropského společenství pro atomovou energii s článkem 96, který řeší zvláštní přípravu odborníků v oblasti jaderné energie ve Společném centru pro jaderný výzkum. Příprava odborníků byla nutná, jelikož v té době nebylo dost vhodných absolventů se zaměřením na atomovou energii. Jednotlivé články řeší pouze aktuální problémy s nedostatkem odborníků, nikoliv celkovou koncepci vzdělávací politiky Evropských společenství.

Smlouva o vytvoření Evropského hospodářského společenství – článek 41, v rámci naplnění cílů zemědělské politiky říká, že je třeba zavést opatření pro koordinaci snah v oblasti odborné přípravy. Článek 57 je dokonce směrnici k vzájemnému uznávání diplomů, osvědčení a jiných dokladů o dosažené kvalifikaci a směrnici zaměřenou na koordinaci právních předpisů členských zemí týkající se přístupu k svobodným a živnostenským povoláním a jejich provozování. Dalším článkem č. 118 ukládá EHS Evropské komisi za úkol posilování spolupráce mezi členskými zeměmi v oblasti sociální politiky, včetně získávání a zvyšování odborné kvalifikace. Realizaci společné politiky odborné přípravy, která slouží k rozvoji národních ekonomik i společného trhu následně zohledňuje článek 128.

EHS se zabývá především tématy jako je řešení nezaměstnanosti, posílení mobility pracovní síly a konkurenceschopnost jednotlivých států Společenství. Není zde definován konkrétní postup jednotlivých států ve vzdělávací politice, ani jednotný postup celého Společenství.

Římská smlouva z roku 1957 se věnuje problému významu rekvalifikace - „Aniž jsou dotčena jiná ustanovení této smlouvy, a v souladu s jejími obecnými cíli, je úkolem Komise podporovat úzkou spolupráci mezi členskými státy v sociální oblasti, zejména v záležitostech, jež se týkají zaměstnanosti, pracovního práva a pracovních podmínek, odborného a dalšího vzdělávání.“ Ve stejném roce je zřízen i Evropský sociální fond.

Dle článku 128 se následně řídí i rozhodnutí Rady č. 63/266 z dubna 1962, kdy byly stanoveny obecné principy pro realizaci společné politiky odborné přípravy. Evropská Komise primárně navrhuje vhodná opatření pro realizaci vzdělávacích politik jednotlivých států, provádí studie a výzkumy v dané oblasti, podporuje výměnu informací mezi státy Unie.

V dalších letech probíhají jednotlivé konference, které řeší konkrétnější podobu a vize vzdělávací politiky Evropské Unie. V roce 1969 proběhla Haagská konference, která zdůraznila ekonomické a sociální cíle vzájemné kooperace. Po té proběhla v roce 1971 první schůze ministrů školství v Radě Evropy, kde byla představena Janneho zpráva o situaci vzdělávací politiky EU. Z ní vyplynulo především, že je třeba podpořit výuku cizích jazyků, výměnu studentů a učitelů v rámci Unie a podpořit celoživotní učení.

V roce 1974 přichází rozhodnutí Rady Evropy o politice vzdělávání, přináší konkrétní cíle, kterým by se Unie měla věnovat:

- vzdělávání státních příslušníků;
- podpora spolupráce jednotlivých evropských vzdělávacích systémů;
- výzkum, statistiky a srovnání v oblasti vzdělávání;
- spolupráce vysokých škol, uznávání diplomů a úseků studia;
- mobilita studentů, učitelů a výzkumných pracovníků;
- podpora výuky cizích jazyků;
- rovný přístup ke vzdělávání;
- založení výboru pro vzdělávání ze zástupců členských zemí a Komise.

Bílá kniha Evropské komise o dokončení vnitřního trhu, rok 1985 – se zaměřuje na volný pohyb osob a přikládá důraz na evropskou dimenzi vzdělávání. V roce 1988 proběhlo usnesení Rady ministrů o evropském rozměru ve vzdělávání, které má za cíl posílit ideu evropanství. Následně přichází Jednotný evropský pakt (1993), který popisuje nové cíle politiky Společenství v oblasti vzdělávání jako je především rozvoj multikulturní Evropy, zlepšení odborné přípravy, podpora evropské mobility, finanční podpora a otevření Evropy třetím zemím. V roce 1989 pak Sociální charta Společenství Článkem 15, definuje nutnost umožnění rovného přístupu ke vzdělávání všem.

Smlouva o EU z roku 1992, neboli Maastrichtská smlouva, článek 149 říká, že: „Společenství přispívá ke kvalitnímu vzdělávání podporou spolupráce mezi členskými státy, a je-li to nezbytné, podporováním a doplňováním činnosti členských států při plné respektování jejich odpovědnosti za obsah výuky a za organizaci vzdělávacích systémů a jejich kulturní a jazykovou rozmanitost. Činnost Společenství je zaměřena na rozvoj evropského rozměru ve vzdělávání, zvláště výukou a šířením jazyků členských států, podporou mobility studentů a učitelů, také prostřednictvím podpory akademického uznávání diplomů a započítávání doby studia, podporu spolupráce mezi vzdělávacími institucemi, rozvoj výměny informací a zkušeností týkající se otázek, které jsou společné vzdělávacím systémům členských států, podporuj rozvoje výměn mládeže a pedagogických pracovníků, podporu rozvoje dálkového vzdělávání.“ V Článku 150 je pak zdůrazněno, že v rámci Politiky odborného vzdělávání musí být vždy dodržen respekt vůči národní autonomii v organizaci odborného vzdělávání.

V roce 1995 je vydáno Memorandum o celoživotním učení, to definuje následující cíle EU: napomáhat šíření základních dovedností v celé společnosti, zvýšení investic do lidských zdrojů, zavádění inovací ve vzdělávání a odborné přípravě, uznávání dalšího vzdělávání, poradenství a snaha přiblížit učení domovu.

Boloňská deklarace z roku 1999 se zabývá reformou vysokoškolských systémů, kdy se snaží vytvořit jednotný rámec pro získávání akademických hodností, zavést strukturovaný systém studia do všech členských zemí (stupně: bakalářský, magisterský, doktorský), umožnit přenos kreditů v rámci Evropského systému vzdělávání, umožnit vyšší mobilitu, a tím i rozvoj evropské spolupráce, a konečně vytvoření evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání do roku 2010.

2.2 Instituce EU zabývající se vzděláváním

Jednotlivé instituce EU zajišťují právní úpravu vzdělávání dospělých. Evropská komise je nadnárodní orgán Evropské unie, nezávislý na členských státech, hájící především zájmy unie (Evropa, online). Podílí se na tvorbě legislativy, vydává doporučení a stanoviska. Evropský parlament s Radou Evropské unie přijímají legislativní změny, oba orgány zastupují občany a státy EU.

Evropská komise

Generální ředitelství pro vzdělávání a kulturu, s jeho činností souvisí i GŘ pro zaměstnanost, sociální záležitosti a rovné příležitosti, GŘ pro regionální politiku, GŘ pro vnější vztahy, GŘ pro výzkum, GŘ pro informační záležitosti a média. Jeho cílem je propagace celoživotního vzdělávání, politická koordinace s členskými státy a konečně provádění programů celoživotního vzdělávání. Mělo by umožňovat členským státům přístup k veškerým informacím o vzdělávání a vytvářet prostředí, kde se učí jeden od druhého. Vše zastřešuje komisař pro školství, vzdělání, kulturu a vícejazyčnost.

Rozdělení na jednotlivá ředitelství:

- ředitelství pro celoživotní učení: politiky vzdělávání a odborné přípravy
- ředitelství pro celoživotní učení: programy a aktivity ve vzdělávání a odborné přípravě
- ředitelství pro kulturu a komunikaci
- ředitelství pro mládež, sport a vztahy s občany
- ředitelství pro zdroje.

Od roku 2007 byla pod Evropskou komisí vytvořena i Výkonná agentura pro vzdělávání, kulturu a audiovizuální oblast (AECEA). Další činnou agenturou je CEDEFOP Evropské středisko pro rozvoj odborné přípravy, které slouží především jako podpora výměny zkušeností a znalostí mezi členskými státy. Agentura ETF (Evropská nadace odborného vzdělávání) má za cíl podporovat rozvoj vzdělávacích systémů v partnerských zemích EU.

Evropský parlament

Pod Evropský parlament spadají Výbor pro kulturu a vzdělávání (kulturní aspekty EU, ochrana a rozvoj kulturní a jazykové diverzity a ochrana kulturního dědictví) a Výbor pro zaměstnanost a sociální záležitosti. Oba zasedají v Bruselu a jednotlivé výstupy těchto zasedání se schvalují v plénu Evropského parlamentu. Jejich hlavním cílem je diskuze o nových legislativních návrzích, které předkládá Komise.

Rada Evropské unie

Jako hlavní rozhodovací orgán EU, projednává vzdělávání na schůzích ministrů školství členských států, v tomto případě se též mluví o Radě pro vzdělávání, mládež a kulturu. Příkladem činnosti v rámci spolupráce mezi členskými státy, je například Eurydice – informační síť na zlepšení výměny informací a zkušeností. Rada Evropské unie je koncipována jako protiváha nadnárodní Komise, především slouží k reprezentaci zájmů členských států. Může na návrh Komise vydávat doporučení. Ta sice nejsou pro jednotlivé státy závazná, ale jsou výsledkem konsenzu a proto je většina zemí dodržuje.

Evropský hospodářský a sociální výbor

Patří mezi poradní orgány EU, „je poradním orgánem, který reprezentuje zaměstnavatele, odborové svazy, zemědělce, spotřebitele a další zájmové skupiny, které společně tvoří "organizovanou občanskou společnost". Prezentuje jejich stanoviska a chrání jejich zájmy v politických rozhovorech s Komisí, Radou a Evropským parlamentem“ (Euroskop, online). Uděluje rady Komisi, Radě a Evropskému parlamentu a to i na základě vlastní iniciativy, či vyžádání rady některé z institucí. V rámci EHSV mohou prezentovat své názory i jednotlivé asociace a aktéři činní ve vzdělávání.

2.3 Evropská vzdělanostní politika

O evropské vzdělanostní politice můžeme mluvit od vzniku Memoranda o celoživotním učení. To odstartovalo jednotlivé procesy, které v roce 2000 vyústily ve vytvoření Lisabonské strategie. Všechny předchozí dokumenty řešily téma celoživotního vzdělávání nesystematicky a spíše okrajově, bez toho aniž by apelovaly na členské státy a koordinovaly jejich spolupráci.

Lisabonská strategie z roku 2000 si klade velmi optimistické cíle, do roku 2010 „stát se nejkonkurenceschopnější a nejdynamičtější ekonomikou světa zajišťující udržitelný hospodářský rozvoj, tvorbu více a kvalitnějších pracovních míst a větší sociální soudržnost.“ Jedná se o celo-unijní strategii, jakousi politickou proklamaci k politice vzdělávání. Jejím hlavním cílem je budování ekonomiky založené na znalostech, rozvoj infrastruktury, modernizace vzdělávacích systémů a celkové zvýšení investice do lidských zdrojů.

Základní priority jsou:

1. Informační společnost pro všechny
2. Vytvoření evropského výzkumného prostoru
3. Odstranění překážek pro podnikání, zvláště pro malé a střední podniky
4. Ekonomická reformace spojená s dokončováním vnitřního trhu
5. Vytvoření integrovaných finančních trhů
6. Lepší koordinace makroekonomických politik
7. Aktivní politika zaměstnanosti
8. Modernizace evropského sociálního modelu
9. Udržitelný rozvoj a kvalita života.

Z tabulek (6-9, Eurostat, online) uvedených v příloze vyplývá, že počty absolventů matematických, technických a přírodovědných oborů od roku 2002 do roku 2010 v EU stoupl o 3,9%, zatímco v ČR o celých 10,5%. Počet jazyků, které v průměru studenti v EU umí je 1,5, v ČR 1,3 jazyka. Procentuální míra ukončeného terciárního vzdělávání v EU je 35,5% v roce 2010, v ČR pouhých 25,3%. Ale na obou úrovních je nárůst skoro 10% od roku 2002. Přesto cíl pro EU je 40%, pro ČR alespoň 32%. Částečně jsou tedy vidět pokroky, od nastavení Lisabonské strategie, přesto tempo růstu není dostatečné.

Lisabonská strategie přináší některá opatření, která pomáhají zvyšovat úroveň vzdělávání v EU, ale přesto se jí nepodařilo dosáhnout jednotlivých cílů do původně stanoveného roku 2010. Proto přichází další strategie, které Lisabonskou strategii opravují, doplňují a upřesňují tak, aby EU pokračovala ve vytyčeném směru.

Ve vytyčeném směru EU pokračující v Lisabonské strategii tvoří další metu Program ET2010 – Vzdělávání a odborná příprava 2010, neboli pracovní program formulující cíle systémů vzdělávání a odborné přípravy. V roce 2002 si ministři členských států odpovědní za vzdělávání stanovili „ve prospěch občanů i Evropské unie jako celku“ cíle pro následující období: nejvyšší kvalitu vzdělávání, kompatibilitu a prostupnost jednotlivých systémů, validaci kvalifikací bez ohledu na zemi získání, všichni občané každého věku budou mít přístup ke vzdělávání a Evropa bude otevřena spolupráci. Jelikož si uvědomují rozmanitost jednotlivých kultur, jazyků a systémů vzdělávání, stanovili na základě Lisabonské smlouvy, konkrétnější cíle k jejímu naplnění do roku 2010. Tento program byl definitivně přijat 14.2.2002 v Barceloně.

1. Zlepšení kvality a efektivity systémů vzdělávání a odborné přípravy EU
 - a. Zlepšení vzdělávání učitelů
 - b. Rozvíjení dovedností pro společnost znalostí
 - c. Zajištění přístupu k ICT pro všechny
 - d. Zvýšení počtu studentů v přírodovědných a technických oborech
 - e. Maximální využívání zdrojů
2. Zajistit přístup ke vzdělávání a odborné přípravě pro všechny
 - a. Vytvoření prostředí otevřeného pro učení
 - b. Zvýšení atraktivity učení
 - c. Podporování aktivního občanství, rovných příležitostí a sociální soudržnosti
3. Otevření systémů vzdělávání a odborné přípravy okolnímu světu
 - a. Posilování vazeb mezi světem práce, výzkumem a celou ostatní společností
 - b. Rozvíjení podnikatelského myšlení
 - c. Zkvalitňování studia cizích jazyků
 - d. Posilování mobility a výměn
 - e. Rozvíjení evropské spolupráce.

Jelikož v Lisabonské strategii nebyly dostatečně konkrétně nastavené jednotlivé cíle, ET2010 se snaží pomocí tzv. European benchmarks zjednodušit kontrolu naplňování strategie. Každý z jednotlivých cílů má tedy definované konkrétní ukazatele, pomocí kterých se stanoví míra naplnění jednotlivých cílů.

- Průměrný počet studentů, kteří předčasně ukončí školní docházku, nemá překročit 10%;
- celkový počet absolventů v matematických, technických a přírodovědných oborech by měl stoupnout alespoň o 15%, přičemž nerovnoměrné zastoupení žen v těchto oborech by se mělo zmenšit;
- 85% mladých by mělo úspěšně dokončit druhý cyklus středního vzdělání;
- počet patnáctiletých, u nichž se projevují obtíže při porozumění textu, matematice a přírodních vědách, by se měl snížit o polovinu;
- průměrná účast ekonomicky aktivních dospělých na celoživotním vzdělávání by se měla zvýšit alespoň o 12,5%.

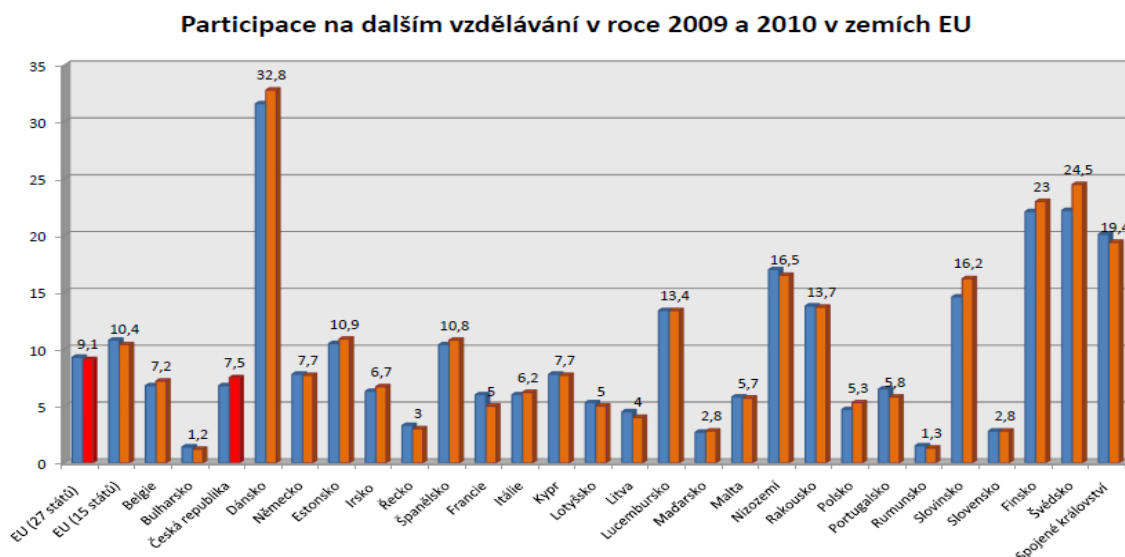
Konkretizace cílů, pomohla lépe kontrolovat naplňování Lisabonské strategie, přesto v roce 2004 přinesla Kokova zpráva „Facing the Challenge“ poněkud znepokojující výsledky. Z nich vyplynulo, že principy Lisabonské strategie je třeba realizovat mnohem rychleji a s větším nasazením, jinak nebude ani zdaleka možné jich do roku 2010 dosáhnout. Dosavadní proces byl zhodnocen jako nedostatečný. Kokova zpráva doporučuje vyšší nasazení v níže uvedených oblastech:

1. Společnost založená na znalostech – zvýšit přitažlivost Evropy pro vědecké a výzkumné pracovníky, udělit výzkumu a vývoji nejvyšší prioritu a podporovat rozvoj informačních a komunikačních technologií;
2. Vnitřní obchod – dobudovat jednotný trh služeb, zejména finančních služeb, a odstranit překážky volnému pohybu zboží a kapitálu;
3. Podnikatelské prostředí – snížit celkovou administrativní zátěž; zlepšit kvalitu legislativy; podporovat rychlé zakládání nových společností; vytvořit prostředí více podporující podnikání;

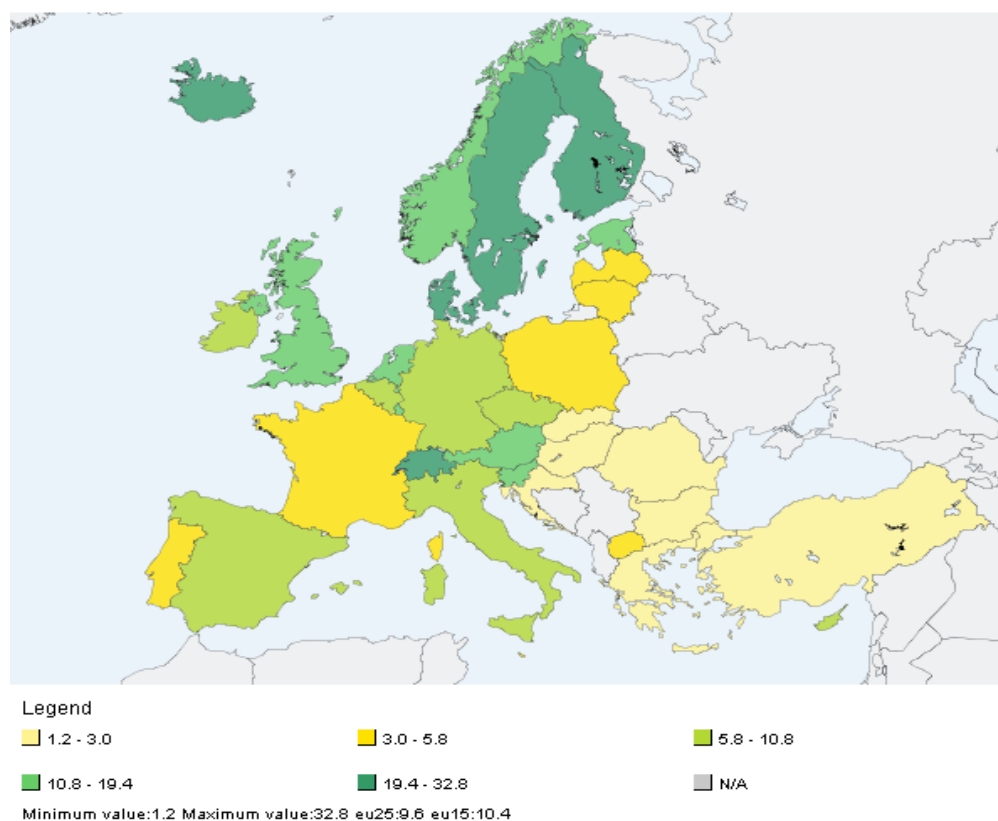
4. Trh práce – urychleně realizovat doporučení Evropské skupiny pro zaměstnanost; vypracovat strategie celoživotního učení, aktivního stárnutí a podpořit partnerství pro růst a zaměstnanost;
5. Udržitelnost životního prostředí – stimulovat a šířit ekologické inovace; podporovat vůdčí síly ekologického průmyslu a prosazovat ekologické postupy vedoucí k dlouhodobému a udržitelnému zlepšování produktivity.

Pro úspěšnou realizaci je třeba, aby jednotlivé státy vypracovaly vlastní národní akční programy, které budou více reflektovat a konkretizovat problematiku Lisabonské strategie. Pokud se zvýší účast národních parlamentů a sociálních partnerů v procesu vzdělávání, pak teprve bude mít Evropská Unie možnost cíle Lisabonské strategie naplnit. Do roku 2005 musí jednotlivé státy předložit Komisi akční programy pro následující roky. Cílem je „...zvýšit politickou odpovědnost za naplňování obsahu Lisabonské strategie a umožnit vyhodnocení plnění stanovených reformních kroků na úrovni jednotlivých členských států“ (Národní lisabonský program, 2005)

Graf 2 Participace na dalším vzdělávání (MŠMT, online)

Obr. 1 Zapojení v dalším vzdělávání, 2010 (MŠMT, online)

Že participace na dalším vzdělávání v členských státech EU není dostatečná, dokazují výše uvedené grafy. Proto si EU stanovila jako jeden z cílů navýšení podílu účasti na celoživotním vzdělávání o 12,5%. Snahou je podpořit členské státy k vyšší účasti a organizaci vzdělávání dospělých ve svých zemích, tak aby postupně narůstal počet vysokoškolsky vzdělaných občanů.

V roce 2006 je zaveden Akční program v oblasti celoživotního vzdělávání pro roky 2007-2013, vychází z rozhodnutí Evropského Parlamentu, Boloňské deklarace, Lisabonské strategie a Kodaňské deklarace. Za Program je zodpovědná jak Výkonná agentura pro vzdělávání, kulturu a audiovizuální oblast, tak i jednotlivé národní agentury zemí EU. Tento program se stává z realizace programů Jean Monet, Comenius, Erasmus, Leonardo da Vinci, Gruntvig a průřezového programu. Ten se zaměřuje na spolupráci a inovaci v oblasti politiky CŽV, studium jazyků, informační a komunikační technologie a šíření výsledků z analýz programu.

Evropská spolupráce v oblasti vzdělávání a odborné přípravy (ET2020, vydaná v roce 2009) v období do roku 2020 by měla být uskutečňována prostřednictvím strategického rámce, který se na systémy vzdělávání a odborné přípravy zaměřuje jako na celek a z pohledu celoživotního učení. Právě celoživotní učení je totiž třeba vnímat jako základní zásadu, na které spočívá celý rámec, jenž je koncipován tak, aby zahrnoval učení ve všech prostředích, ať již jde o formální, neformální a informální učení, a na všech úrovních: od vzdělávání v raném věku a ve školách až po vysokoškolské vzdělávání, odborné vzdělávání a přípravu a vzdělávání dospělých.

Rámec by měl být konkrétně zaměřen na tyto čtyři strategické cíle:

1. realizovat celoživotní učení a mobilitu;
2. zlepšit kvalitu a efektivitu vzdělávání a odborné přípravy;
3. prosazovat spravedlivost, sociální soudržnost a aktivní občanství;
4. zlepšit kreativitu a inovace, včetně podnikatelských schopností, na všech úrovních vzdělávání a odborné přípravy.

Strategický rámec ET2020 vymezuje také tzv. evropské referenční ukazatele – zkráceně European benchmarks. Jedná se o cílové hodnoty průměrných výsledků všech zemí EU ve společných prioritních oblastech, které by měly být dosaženy do roku 2020:

- v roce 2020 by se alespoň 15 % dospělých mělo zapojit do různých forem celoživotního učení;
- v roce 2020 by podíl 15letých žáků, kteří mají problémy se čtením, matematikou a přírodními vědami, měl být nižší než 15 %;
- v roce 2020 by podíl osob ve věku od 30 do 34 let s dokončeným terciárním vzděláním měl činit minimálně 40 %;
- do roku 2020 by podíl osob předčasně ukončujících vzdělávání a odbornou přípravu měl být nižší než 10 %;
- v roce 2020 by se vzdělávání v raném věku mělo účastnit alespoň 95 % dětí ve věku od 4 let do věku, kdy mají zahájit povinnou školní docházku.

Žádného ze záměrů a hlavních cílů Strategie Evropa 2020 nebude dosaženo bez dalších značných investic do lidského kapitálu. Je třeba modernizovat vzdělávání a odbornou přípravu, tak aby bylo možné realizovat jednotlivé cíle a programy: Mládež v pohybu, Agenda pro nové dovednosti a pracovní místa, Digitální agenda, Unie inovací a Platforma pro boj proti chudobě. Jde především o dostatek investic do mladých lidí, kteří představují budoucnost Evropy a zaručují její prosperitu a růst.

„Roční analýza růstu pro rok 2012 zdůrazňuje, že je třeba, aby členské státy prokazatelně navázaly na politické pokyny na úrovni EU. Rámce ET 2020 by se mohlo využít v rámci podpory členských států reagujících na problémy uvedené v různých doporučeních pro jednotlivé země: o předčasném ukončování školní docházky (AT, DK, ES, MT, UK) a dosahování terciárního vzdělávání (BG, CZ, MT, PL, SK), o celoživotním učení, odborném vzdělávání a přípravě a dovednostech pro pracovní trh (AT, CY, DK, EE, ES, FI; FR, LU, MT, PL, SI, SK) a o otázkách předškolního a školního vzdělávání nebo spravedlnosti (BG, DE, EE).“ (Evropa, online)

Současná evropská vzdělávací politika vychází především z Lisabonské strategie a dokumentů, které ji rozvíjely a snažily se korigovat její původní cíle. Ačkoliv je jasné, že vytyčené cíle z roku 2000 z Lisabonské strategie se již nepodaří naplnit, přesto se EU drží stanovených cílů stát se nejkonkurenceschopnější a nejdynamičtější ekonomikou. Pouze v současné době posunula časový horizont až do roku 2020. Původní cíle nezohledňovaly, tempo růstu, které je v Evropě nastaveno, a vůbec nepočítaly se světovou finanční krizí a celkovou recesí ekonomiky. Ve chvíli, kdy si Evropská unie a všechny její členské státy uvědomují význam vzdělávací společnosti a důležitost investic do lidského kapitálu, je již na půl cesty vytyčené cíle splnit.

Evropská unie slouží jako opora pro jednotlivé členské země a snaží se je podpořit v jejich snahách modernizovat proces celoživotního vzdělávání, a to nejen finančně, ale třeba i otevřenou komunikací mezi státy. Právě nastavení European Benchmarks pomáhá lepšímu srovnání jednotlivých parametrů ve vzdělávání. Hlavní cíle jsou stanoveny a je teď na jednotlivých zemích jak rychle se jim podaří všeho dosáhnout.

3 Vzdělávání dospělých v ČR

„V případě České republiky jde spíše absenci legislativy v oblasti vzdělávání dospělých. Neexistuje samostatný speciální zákon komplexně upravující další vzdělávání, který by jednoznačně vymezil funkční systém vzdělávání dospělých. Oblasti vzdělávání dospělých se tak dotýkají různá ustanovení obsažená v rozmanitých právních předpisech, jejichž hlavní předmětem úpravy ale není vzdělávání dospělých.“ (Vyhnánková, online, str. 132)

Zákony a ustanovení, která se vzdělávání dospělých v České republice částečně dotýkají, jsou například zákony:

- Školský zákon, Zákon č. 561/2004 Sb.
- Zákon o vysokých školách, Zákon č. 111/1998 Sb.
- Uznávání výsledků, Zákon č. 179/2006 Sb., o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání
- Vzdělávání absolventů škol, Rozhodnutí MŠMT čj. 22 795/1993 jednoleté jazykové kurzy jako řádné studium
- Odborný rozvoj zaměstnanců, Zákoník práce, Zákon č. 262/2006 Sb.
- Rekvalifikační vzdělávání, Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti
- Vyhl. 524/2004 Sb. o akreditaci zařízení k provádění rekvalifikace uchazečů o zaměstnání a zájemců o zaměstnání
- Odborná způsobilost, Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání
- Další vzdělávání pedagogických pracovníků, Zákon č. 563/2004 Sb.
- Vzdělávání azylantů a národnostních menšin, Zákon o azylu č. 325/1999 Sb.

Bohužel právě absence legislativního rámce představuje jednu z příčin nedostatečně fungujícího systému vzdělávání dospělých v České republice. Dospělé osoby mohou využívat formálního vzdělávacího systému v rámci školské soustavy k získání dalšího osvědčení o dosaženém vzdělání, ale jejich vzdělávání se vždy řídí podmínkami platnými pro počáteční vzdělávání, a tedy nezohledňuje žádným způsobem specifika vzdělávání dospělých. To samé platí v případě získávání titulů na vysokých školách, kde je sice větší

variabilita možností studia (prezenční, kombinované a distanční), ale přesto není rozlišeno zda se jedná o počáteční či další vzdělávání. Některé vysoké školy pořádají kurzy celoživotního učení, ty však nevedou k získání oficiálně uznaného vysokoškolského titulu.

Obecná problematika dalšího vzdělávání dospělých by měla spadat pod Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR, dílčí aktivity v rámci resortního vzdělávání patří pod jiná příslušná ministerstva – například ministerstvo zdravotnictví, práce a sociálních věcí nebo ministerstvo vnitra. Právě roztržičnost pravomocí a nedostatečné vymezení kompetencí, vedou k nejasné odpovědnosti jednotlivých aktérů za vzdělávání. Proto v ČR neexistuje systém dalšího vzdělávání a nikdo za něj tím pádem není odpovědný.

Oblasti dalšího vzdělávání dospělých jsou:

- Studium dospělých na školách vedoucí k dosažení stupně vzdělání
- Vzdělávání zaměstnanců v podniku a dalších organizacích
- Specifické vzdělávání pracovníků určitých resortů a odvětví
- Rekvalifikace uchazečů o zaměstnání
- Zájmové vzdělávání.

Dospělý účastník vzdělávání se odlišuje především tím, že je již zapojen do pracovního procesu a tedy vzdělávání nemůže dát tolik času, aby byl pouhým studentem. Zároveň je třeba si uvědomit, že dospělý má i další sociální role, než student – například pracovní a rodinné. Většinou vzdělání vyhledává z důvodu řešení profesních či životních problémů a veškeré nové informace srovnává účastník vzdělávání s dosavadní praktickou zkušeností. Je tedy nutné jisté odlišnosti od počátečního studia reflektovat – přizpůsobit a vybrat vhodné metody, stimulovat rozvoj dosavadních znalostí, reagovat na individuální zkušenost účastníků. (Beneš, 2008, str. 127-130)

Možná právě nedostatečná motivace účastníků dalšího vzdělávání nebo chybějící institucionální rámec pro vzdělávání dospělých, vedou k tomu, že se vzdělávání dospělých v ČR pohybuje pouze kolem 4% v roce 2012 (ČSÚ, online). Pokud nefunguje správně model stát – podnik – dospělý, kde všechny strany mají zájem na dalším vzdělávání dospělých, není možné efektivně budovat učící se společnost.

Metody, které považuje Vychová (2008, str. 153- 156) za relevantní pro zlepšení českého systému vzdělávání dospělých, jsou:

- E-learning – v současné době již v ČR existuje, přesto není jeho potenciál zcela využit, problematické je především vzdělání v oblasti ICT a práce s informacemi, stejně jako vysoké počáteční náklady;
- uznávání znalostí a dovedností – příležitost získat oficiálně uznanou úroveň vzdělání bez nutnosti studia odpovídajících vzdělávacích programů, na základě prokázání odborné způsobilosti vymezené kvalifikačním standardem, zpracováno Národní soustavou kvalifikací;
- vzdělávací centra – možná iniciativa pro nižší úroveň státní správy tedy obce a kraje, dospělým zájemcům by bylo umožněno využívat studijní materiály, mít přístup k internetu a celková dostupnost informací o nabídce a možnostech dalšího vzdělávání (ideálně vznik při školách či knihovnách).

„Z pohledu makrostrukturálního je patrné, že permanentní péče věnovaná kvalitě a úrovni lidských zdrojů a lidskému kapitálu je klíčovým faktorem úspěchu národních ekonomik na soutěživých globálních trzích.“ (Rabušicová, 2008, str. 28) Jako hlavní problém autorka vidí demografický kontext spojený s dlouhodobě nižší porodností, čímž dochází k celkovému stárnutí populace. Pokud se průměrný věk ekonomicky aktivních občanů zvyšuje, je třeba zajišťovat vysokou produktivitu práce a konkurenceschopnost podniků, právě díky zvyšování kvalifikace zaměstnanců.

České vzdělávání dospělých se potýká, dle Rabušincové (2008, str. 30), se základními nedostatky a těmi jsou nedostatečná motivace a poptávka na straně jednotlivců i zaměstnavatelů a zároveň nedostatečná aktivita školských vzdělávacích institucí, které by měly nabídku vytvářet.

Právě populace, která se domnívá, že má v současné době dostačující vzdělání, není správným způsobem motivována, aby se celoživotního učení účastnila a navyšovala tím své znalosti, dovednosti a zkušenosti. Z toho i vyplývá, že v ČR skupiny se středním vzděláním (téměř 77% v roce 2007) se nesnaží doplnit si či zvýšit vzdělání, jelikož své považují za dostatečné. (Rabušincová, 2008, str. 58)

3.1 Rámec evropské spolupráce

Přímou odpovědnost za koordinaci zapojení ČR do procesu evropské integrace a mezinárodní spolupráce ve vzdělávání a odborné přípravě nese MŠMT. To má na starost komplexní strategickou koordinaci vzdělávacího procesu. Dále proces vzdělávání na evropské úrovni podporují: agendy společné iniciativy EU (NAEP, NÚOV, ÚIV) a expertní zázemí.

Národní agentura pro evropské vzdělávací programy (NAEP) vznikla v rámci Programu celoživotního učení LLP 2007-2013 v roce 2006. Jejím hlavním cílem je koordinace Národních agentur Socrates a Leonardo da Vinci. Koordinuje veškeré vzdělávací programy mezinárodní spolupráce pod záštitou Evropské unie. Jejím cílem je vytvoření celkového informačního systému o vzdělávacích programech EU, případně o dalších mezinárodních aktivitách, poskytování informačních a konzultačních služeb k jednotlivým programům a mezinárodní semináře a konference.

Česká republika se účastní druhé fáze programu Evropských společenství Socrates podle Rozhodnutí č. 253/2000/ES Evropského parlamentu a Rady ze dne 24. ledna 2000 o založení druhé fáze akčního programu Společenství v oblasti vzdělávání "Socrates", v souladu s podmínkami stanovenými v Rozhodnutí č. 2/2000 Rady přidružení EU – ČR z 31. srpna 2000 o přijetí podmínek účasti České republiky v programech Společenství v oblasti přípravy na zaměstnání a vzdělávání. Program Socrates zahrnuje v současné době několik podprogramů a projektů (MŠMT, online):

Comenius

Program pro spolupráci základních a středních škol, případně mateřských škol, a další profesní vzdělávání učitelů. Smyslem projektu je posílit spolupráci škol evropského regionu při realizaci vzdělávací politiky v jednotlivých zemích a postupně sblížovat vzdělávací systémy v zemích Evropy a odstraňovat bariéry mezi národy a zeměmi. Cílovou skupinou jsou žáci, studenti, učitelé a pedagogičtí pracovníci působící v těchto typech výše uvedených škol. K aktivitám realizovaným v jeho rámci patří přípravné návštěvy, další vzdělávání pedagogických pracovníků a mezikulturní vzdělávání.

Erasmus

Program Erasmus, vlajková loď EU v oblasti programů vzdělávání a odborné přípravy, je zaměřen na mobilitu a spolupráci ve vysokoškolském vzdělávání v Evropě. Studenti absolvují 3-12 měsíční studijní stáže na univerzitách v zemích Evropské unie (zahraniční studenti mohou studovat na českých univerzitách).

Aktivity programu Erasmus jsou určeny pro:

- vysokoškolské studenty, kteří si přejí studovat a pracovat v zahraničí;
- vysokoškolské pedagogy a školitele z podniků, kteří chtějí vyučovat v zahraničí;
- vysokoškolské pracovníky, kteří mají zájem o vzdělávání v zahraničí.

Grundtvig

Program Grundtvig je v rámci Programu celoživotního učení zaměřen na výukové a vzdělávací potřeby osob ve všech formách vzdělávání dospělých a na instituce a organizace nabízející nebo podporující toto vzdělávání (neziskové organizace, knihovny, muzea, média, vydavatelství apod.)

Mezi hlavní cíle programu patří:

- zvýšit kvalitu a dostupnost mobility osob zapojených do vzdělávání dospělých v celé Evropě a zvýšit objem této mobility;
- zlepšit kvalitu a zvýšit objem spolupráce mezi organizacemi vzdělávající dospělé;
- poskytnout alternativní příležitosti vzdělávání osobám ze sociálně slabých skupin a osobám v krajních sociálních podmínkách, zejména pak starším osobám a osobám bez dosažení základní kvalifikace;
- podporovat rozvoj inovačních postupů ve vzdělávání dospělých a jejich předávání;
- podporovat rozvoj inovačního obsahu, služeb, metod a praxe založených na informačních a komunikačních technologiích v oblasti celoživotního učení;
- zlepšit pedagogické přístupy a řízení institucí vzdělávající dospělé.

Program Gruntvig je zaměřen obecně na účastníky vzdělávání dospělých, případně jednotlivé instituce či organizace, které toto vzdělávání umožňují a realizují. Snaží se podpořit jednotlivé poradenské, konzultační a informační služby, včetně asociací učitelů a účastníků vzdělávání dospělých.

Lingua

Program, jehož cílem je zlepšit úroveň výuky cizích jazyků. V jeho rámci se realizují intenzivní jazykové kurzy pro učitele jazyků; projekty zaměřené na přípravu učebních pomůcek a osnov pro výuku cizích jazyků; výměnné pobyty studentů učitelství cizích jazyků. Školy mohou díky programu Lingua získat asistenty ze zemí Evropské unie, kteří se budou podílet na výuce cizích jazyků. Program umožňuje i bilaterální spolupráci se zahraničními školami na jazykových projektech.

Minerva

Program otevřeného a distančního vzdělávání (ODL), který vychází z rostoucí potřeby flexibilněji zajistit dostupnost vzdělávání. Jeho cílem je zvýšit zájem o informační a komunikační technologie (ICT) a podpořit přístup k novým metodám, nejlepším dosaženým výsledkům a zkušenostem získaným v této oblasti.

Arion

Studijní programy pro řídicí pracovníky v oblasti školství. Program je zaměřen na vzájemnou výměnu informací a zkušeností týkajících se vzdělávací politiky a vzdělávacích systémů členských států Evropské unie a zemí přidružených k programu.

Eurydice

Výměna informací o vzdělávacích systémech. Kancelář Eurydice zodpovídá za shromažďování informací o evropských vzdělávacích systémech, vytváří potřebné databáze, publikuje informace o školství v zemích Evropské unie a dalších zemích zapojených do programu Socrates (Národní oddělení Eurydice je součástí Ústavu pro informace ve vzdělávání).

Naric

Projekt zaměřený na uznávání kvalifikací v zemích Evropské unie a dalších zemích zapojených do programu Socrates. Poskytuje občanům informace o systémech vysokoškolského vzdělávání a informace o kvalifikacích, které mají usnadnit jejich uznávání. České centrum je součástí sítě národních informačních center a evropské sítě NARIC.

Leonardo da Vinci

Program Leonardo da Vinci je v rámci programu celoživotního učení zaměřen na výukové a vzdělávací potřeby všech osob účastnících se odborného vzdělávání a odborné přípravy na jiné než vysokoškolské úrovni a na instituce a organizace nabízející nebo podporující toto vzdělávání a přípravu. Je aktivní od roku 2000 a jeho cílem je budování znalostí, dovedností a schopností, které by měly podpořit aktivní občanství a zaměstnatelnost. Jednotlivé projekty mají podporovat zaměstnatelnost, partnerství, sociální integraci, adaptabilitu a podnikatelství, nové technologie a transparentnost.

- Přispívá ke zvýšení přitažlivosti, kvality a výkonnosti systémů odborného vzdělávání a přípravy, ke zlepšování průhlednosti, informačních a poradenských systémů, k uznávání kompetencí a kvalifikací a k posilování evropského rozměru;
- ovlivňuje iniciativy na podporu dalšího vývoje, přezkoumávání a uplatňování společných evropských nástrojů pro odborné vzdělávání a přípravu: především má na starost realizaci projektu převodu kreditů a evropský rámec kvalifikací (EQF).

Do Programu celoživotního učení je zapojeno 27 členských států EU, Norsko, Island, Lichtenštejnsko, Švýcarsko, Turecko a Chorvatsko. Všechny programy jsou tu od toho, aby pomohly naplnění cílů Lisabonského programu – podporují mobilitu, výuku jazyků, předávání zkušeností atp. Jejich cílem je právě díky zkušenostem ze zahraničí motivovat studenty a účastníky vzdělávacího procesu k celoživotnímu učení.

Zpráva o účasti ČR v Programu celoživotního učení 2007-2011 (MŠMT, online)

Tab. 2 Comenius – počty účastníků mobility

Žádající instituce	2007	2008	2009	2010	2011
MŠ	86	64	16	52	52
ZŠ	1355	1168	1388	1531	1415
SŠ	1136	1761	1909	1869	1803
VŠ	33	36	35	37	34
Ostatní	2	1	126	137	208
Celkem	2612	3030	3474	3626	3512

Tab. 3 Erasmus – počty studijních mobilit

Akademický rok	Studijní pobyty	Pracovní stáže	Celkem
2007/2008	5335	252	5587
2008/2009	5440	605	6045
2009/2010	5338	637	5975
2010/2011	5587	844	6431

Tab. 4 Leonardo da Vinci – počty účastníků

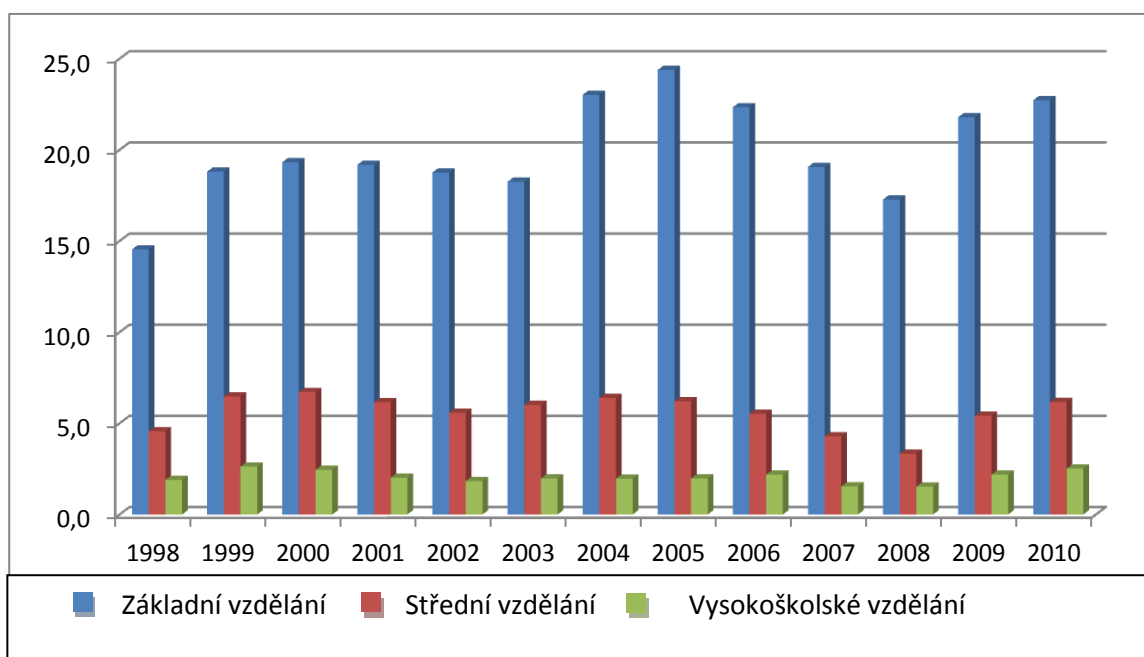
Aktivita	2007	2008	2009	2010	2011	Celkem
Mobility- Osoby v počátečním odborném vzdělávání	1957	1801	2377	1367	33	7535
Mobility- Osoby na trhu práce	162	85	131	146	0	524
Mobility- Pracovníci v odborném vzdělávání a přípravě	514	485	229	220	8	1456
Projekty partnerství	0	184	368	472	444	1468
Celkem	2633	2555	3105	2205	485	10983

3.2 Komplementární a kompatibilní postup ČR vůči EU

Česká republika zahájila intenzivní spolupráci na projektech Evropské unie týkajících se vzdělávání již v roce 1996, kdy podepsala s EU dodatkový protokol. Od roku 1997 se aktivně účastní i jednotlivých programů jako je Socrates či Leonardo da Vinci. Od vstupu do EU v roce 2004 se ČR zapojila do dalších vzdělávacích programů jako jsou například: eLearning, Erasmus Mundus, Tempus a akční program CŽV. Do té doby se o ucelené koncepci pro vzdělávání dospělých vůbec mluvit nedá. I všechny následné strategické dokumenty vydané po vstupu ČR do EU k dalšímu vzdělávání, jsou přímou reakcí na dokumenty vydávané Evropskou unií.

„V současnosti je naše pracovní síla ceněná především pro svoji kvalifikaci, zručnost, preciznost a schopnost pružně reagovat v nenadálých situacích... Tomuto pozitivnímu vnímání však nesmíme bezmezně podlehnout a rezignovat tak na další rozvoj lidských zdrojů v České republice.“ (Strategie celoživotního učení, 2007, online) Česká republika pro svůj další ekonomický rozvoj musí přistoupit na myšlenku učící se společnosti a za pomoci Evropské unie a jejích projektů, více vzdělávat své občany.

Graf 3 Míra nezaměstnanosti dle dosaženého vzdělání (v %), Eurostat, online

Spolu se vstupem do EU musela ČR přistoupit na několik zásadních změn v právních předpisech (Eurlex, online):

Závazné změny:

- a) ČR musí nutně přizpůsobit své právní předpisy, aby odpovídaly direktivám, které upravují volný pohyb v sedmi regulovaných povoláních v jednotlivých zemích EU (viz lékaři, zubní lékaři a technici, veterináři, porodní asistentky, zdravotní sestry, lékárníci, architekti).
- b) musí začlenit do svého právního systému direktivy o všeobecných systémech uznávání diplomů v oblasti dalších regulovaných povolání (diplomy po tříletém vysokoškolském studiu a diplomy po postsekundárním studiu delším než jeden rok), tak aby se mohla tato povolání vykonávat.
- c) stát musí vytvořit orgány, které by posuzovaly uznání diplomů v dalším vzdělávání.

Ostatní změny:

- a) je třeba především upravit obsah a cíle vzdělávání k vytvoření předpokladů pro soužití jednotlivých národů – jedná se o výuku cizích jazyků, výchovu k demokracii a evropskému občanství, uplatnění evropské dimenze a multikulturních aspektů ve vzdělávání,
- b) dalším cílem je nastavení vývoje systémů odborného vzdělávání pro zvýšení zaměstnanosti, jedná se hlavně o transparentnost kvalifikací a vzájemné uznávání diplomů, propojení počátečního a dalšího vzdělávání i lepší vztah vzdělávacích institucí a podniků.
- c) zvýšení využití demokratických postupů a mechanismů:
 - propojení vzdělávacího systému s ostatními sektory společnosti
 - zajištění participace ministerstva školství a ostatních resortů
 - zřízení regionální úrovně řízení a správy
 - vymezení kompetencí, zavedení postupů pro stanovení cílů, strategií a priorit vzdělávací politiky
 - vytvoření mechanismů monitorování a evaluace efektivity programů.

Další podmínkou bylo zajištění české účasti na diskusích EU prostřednictvím zástupců vlád, nevládních organizací, sociálních partnerů, vzdělávacích institucí a profesních asociací. Tak, aby evropská spolupráce ve vzdělávání mohla probíhat ve čtyřech základních oblastech:

- a) v utváření vzdělávací politiky;
- b) v odborném vzdělávání a ve zvyšování zaměstnatelnosti;
- c) v programech evropské mobility;
- d) ve výzkumu a vzdělávání výzkumných pracovníků.

Mezi jeden z nejvýznamnějších dokumentů, který reaguje na aktivní vzdělávací politiku EU, patří Národní program rozvoje vzdělávání v České republice neboli Bílá kniha, schválená v roce 2001. Zabývá se subjekty působícími v Evropě v oblasti vzdělávání, uvádí i výzvy, které je třeba reflektovat, zavedením v ČR vede k reformě školského zákona č.561/2004 Sb. Ta má za cíl:

- naučit studenty komunikovat alespoň ve dvou jazycích společenství,
- vychovávat studenty k toleranci, porozumění a respektu k jiným národům, rasám a kulturám,
- evropskou integraci spojenou s multikulturní výchovou,
- vysvětlení důvodů a cílů evropské integrace.

„Česká Bílá kniha je pojata jako systémový projekt, formulující myšlenková východiska, obecné záměry a rozvojové programy, které mají být směrodatné pro vývoj vzdělávací soustavy ve střednědobém horizontu.“ (Bílá kniha, 2001, str. 7) Díky tomu si Česká republika stanovila pro vzdělávací soustavu jednotlivé cíle, které pomohou člověku nejenom s osobním rozvojem, ale i s přípravou na pracovní život, tak aby se mohl kdykoliv zařadit do společnosti:

- rozvoj lidské individuality,
- zprostředkování historicky vzniklé kultury společnosti,
- ochrana životního prostředí ve smyslu zajištění udržitelného rozvoje společnosti,
- posilování soudržnosti společnosti,
- podpora demokracie a občanské společnosti,
- výchova k partnerství, spolupráci a solidaritě v evropské společnosti,
- zvyšování zaměstnatelnosti.

„Úroveň vzdělání, kvalita i výkonnost vzdělávacího systému a především míra toho, jak společnost dokáže využít tvůrčího potenciálu všech svých členů, se staly rozhodujícím činitelem dalšího vývoje společnosti i ekonomiky.“ (Bílá kniha, 2001, str. 15) Díky tomu se v dnešní době stává právě vzdělání jedním z rozhodujících činitelů diverzity společnosti. ČR se snaží vytvořit vzdělávací systém, který by umožnil nejenom spravedlivý přístup ke vzdělání, ale i možnost rozvíjet maximálně potenciál jedince dle jeho možností a schopností. Přesto to bez kompletně nového a inovativního vzdělávacího systému, který by pomohl proměnit tradiční školy na vzdělávací centra, nepůjde.

„Česká republika se svou koncepcí zahraniční politiky přihlásila k vizi sjednocené, demokratické, sociálně spravedlivé, prosperující a mírové Evropy, bez napětí, Evropy svobodných občanů a spolupracujících regionů.“ (Bílá kniha, 2001, str. 30) Z čehož vyplývá i její snaha prohlubovat integraci do evropských struktur, posílení regionální spolupráce a využívání zkušeností ze zahraničí v našich podmínkách. Její snaha se má projevit v plnění úkolů a závazků vyplývajících z úsilí ČR o plné členství v EU – aby občané byli schopni plně využívat svého práva studovat a připravovat se na budoucí povolání.

Dále chce ČR podpořit větší spolupráci s jednotlivými zeměmi EU, tak aby bylo možné:

- uplatnit evropské vize o vzdělávání v ČR, zvláště pak výuky jazyků,
- podpora mobility, uznávání titulů a započítávání doby studia,
- podpora spolupráce mezi vzdělávacími zařízeními,
- výměna informací o vzdělávání na úrovni členských států,
- podpora rozvoje distančního vzdělávání.

Evropská spolupráce klade důraz především na rozvoj celoživotního učení. Jednotlivé programy evropské spolupráce, usnadňují navázání spolupráce mezi členskými státy a aktivně podporují i spolupráci trhu práce a vzdělávacích institucí. Celoživotní učení je tedy založeno na zásadě „...chce-li člověk obstát v rychlém vývoji svého okolí a chce-li je aktivně ovlivňovat, nestačí mu již vzdělání získané v mládí ve škole, nýbrž musí mít šanci a chtít si je průběžně obnovovat.“ (Bílá kniha, 2001, str. 79)

V rámci Bílé knihy je navrhnout právní rámec pro rozvoj vzdělávání dospělých, který by měl zastřešovat spolupráci jednotlivých aktérů činných ve vzdělávání – jako jsou státní orgány, zaměstnavatelé, odbory, obce, regiony a profesní orgány. Pomohlo by to s řešením základních problémů, především s vyjasněním kompetencí jednotlivých aktérů, stanovením pravidel pro financování, rozvojem finančních i nefinančních pobídek pro rozvoj vzdělávání a mechanismy souvisejícími se zajištěním kvality, akreditací a certifikací vzdělávacích institucí.

Jako hlavní strategické linie byly pro roky 2001- 2005 stanoveny:

- realizace celoživotního učení pro všechny,
- přizpůsobování vzdělávacích a studijních programů potřebám života ve společnosti znalostí,
- monitorování a hodnocení kvality a efektivity vzdělávání,
- podpora vnitřní proměny a otevřenosti vzdělávacích institucí,
- proměna role a profesní perspektivy pedagogických a akademických pracovníků,
- přechod od centralizovaného řízení k odpovědnému spolurozhodování. (Bílá kniha, 2001, str. 87)

Reflexe cílů Lisabonské strategie v oblasti vzdělávání byla obsažena i v Dlouhodobém záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy ČR, 2005. „Cíle Evropské unie ve vzdělávání a odborné přípravě a při realizaci celoživotního učení jsou zcela kompatibilní s cíli české vzdělávací politiky a s dosavadním vývojem.“

A například Strategie hospodářského růstu vydaná v roce 2004, s platností od roku 2005, se zaměřuje na konkrétnější hospodářské cíle, ve vztahu ke vzdělávání. Chce zlepšit flexibilitu vzdělávací soustavy prostřednictvím investic do vzdělání, a to i pomocí hledání nových způsobů financování. Důležité je umožnit přístup ke vzdělání sociálně slabým skupinám, pokud to bude možné tak i zavedení státních stipendií. Předpokládá se i v rámci sociálního systému služby včasné péče a systém dávek státní sociální podpory, tak aby všichni měli rovný přístup k vyššímu odbornému a vysokoškolskému vzdělání (podpora informovanosti o pracovním uplatnění, studijních programech a řádu a organizaci studia). Důležitý je nově rozvoj vazeb mezi zaměstnavateli a vzdělávacím systémem. Cílem

je i zlepšení informačně komunikačních dovedností studentů, rozšíření výuky cizích jazyků a další vzdělávání v zaměstnání a motivace firem pro vzdělávací programy.

Česká republika se již od počátku členství v rámci EU zapojuje do diskuzí týkajících se revize cílů Lisabonské strategie. ČR se ztotožnila s návrhem vytváření jednotlivých národních dokumentů – Národních programů reforem, tak aby bylo možné lépe podpořit hospodářský růst a zaměstnanost v jednotlivých členských státech EU. Jejich cílem je posílit politickou odpovědnost za přesné a lepší naplňování obsahu Lisabonské strategie a umožnit tím vyhodnocení naplnění stanovených reformních kroků na úrovni jednotlivých členských států. Národní programy mají být koncipovány na tříleté období, v průběhu s možnou revizí. Národní lisabonský program byl v ČR vytvořen na období let 2005-2008, formuluje především hospodářskou politiku státu. Jedná se o politický dokument, který stanovuje priority a opatření v makroekonomické a mikroekonomické oblasti a politice zaměstnanosti.

Další program vztahující se ke vzdělávání Společně k růstu a zaměstnanosti upozorňuje na nedostatečnou transformaci školských systémů, proto chtěla Komise, aby členské státy vytvořily Programy celoživotního vzdělávání do roku 2005, aby od roku 2007 mohla začít jejich realizace. Cílem je vytvoření partnerských svazků mezi poskytovateli vzdělávání a občanskou společností na národní úrovni, identifikace potřeb účastníků vzdělávání, vyhledání finančních zdrojů a podpora investic, tak aby bylo otevřeno co nejvíce výukových center.

Definuje tím nový referenční rámec:

1. Celoživotní vzdělávání realitou
2. Modernizace školství
3. Modernizace odborné přípravy
4. Modernizace vysokého školství
5. Klíčové kompetence
6. Větší spravedlnost ve vzdělávání a odborné přípravě
7. Zaměstnatelnost
8. Podpora efektivity ve vzdělávání a odborné přípravě.

Strategie celoživotního učení ČR (2007) chce do roku 2015, vytvořit nový koncept celoživotního vzdělávání a základní dokument pro dílčí politiky v této oblasti. Navrhuje sedm základních směrů pro rozvoj CŽV v ČR: uznávání/ přístupnost, rovný přístup, funkční gramotnost, sociální partnerství, stimulace poptávky, kvalita a poradenství.

Ačkoliv Česká republika od roku 2000 reagovala již několika dokumenty na programové vyjádření Evropské unie týkající se vzdělávání, doposud se jí nepodařilo zavést jednotný právní rámec pro vzdělávání dospělých. Tudíž i proces celoživotního učení je nastartován jen částečně – chybí tu jasné vymezení odpovědnosti a kompetence, informace jsou poskytnuty k jednotlivým programům, nikoliv k celé koncepci vzdělávací politiky a chybí tu podpora motivace jednotlivých účastníků vzdělávání.

Koncepce učící se společnosti není v České republice neznámá, pouze je zatím v zárodku. Po vstupu do Evropské unie, reagovala ČR několika strategickými dokumenty na vzdělávací politiku EU, kdy se snažila alespoň v teoretické rovině posunout vzdělávací systém k učící se společnosti. ČR si uvědomuje význam vzdělaných občanů, kteří mají chuť se po celý život vzdělávat, a proto se snaží jim poskytnout vhodné podmínky. Cílem vytvoření učící se společnosti není jen snížení nezaměstnanosti, či lepší orientace jedince ve světě, kde může následně žít lepší a spokojený život. Snahou je i podpořit demokracii a politickou kulturu, ideálně i snížit celkové náklady státu na sociální pomoc. Pokud je člověk správně začleněn do sociálního života, může vzdělání snižovat trestnou činnost a sociální ohrožení (Kopecký, 2004).

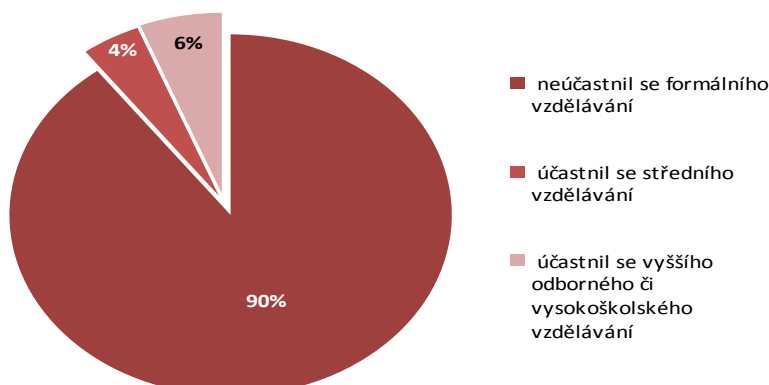
V současné době čerpá ČR hlavní oporu svého vzdělávacího systému v Evropské unii, především tím, že se řídí jejími doporučeními a strategickými dokumenty. Situace se dá shrnout i tak, že ČR v oblasti vzdělávací politiky následuje EU, nikoliv že by sama iniciovala změny a snažila se koncepci učící se společnosti naplnit vlastními silami.

4 Naplnění cílů Evropské vzdělanostní politiky

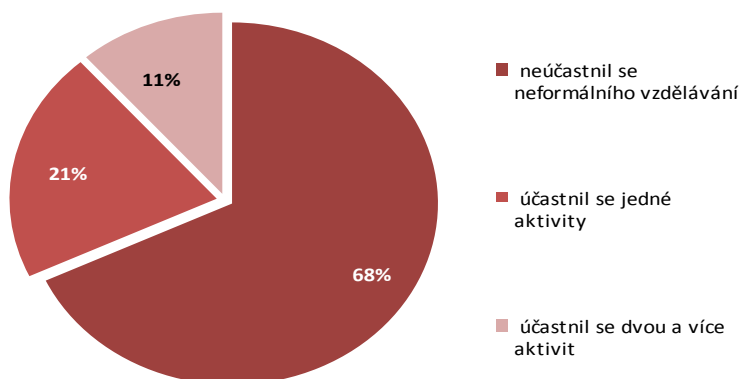
V roce 2006 byla vytvořena NAEP (národní agentura pro evropské vzdělávací programy), která slouží ke koordinaci jednotlivých vzdělávacích programů EU, do kterých je ČR zapojena. NAEP má koordinovat a organizovat jednotlivé spolupráce, a zároveň o všem zájemce o vzdělávání informovat. MŠMT zodpovídá za zavedení a aplikaci programu celoživotního učení na národní úrovni. Celý systém potřebuje značně zefektivnit a usnadnit informovanost pro účastníky. Jako zásadní problém je vnímána neexistence komplexního legislativního rámce ke vzdělávání dospělých a nedostatečná nabídka pro jednotlivé aktéry vzdělávání.

Právě proto není v současné době účast v celoživotním vzdělávání v ČR nijak vysoká, viz grafy 4 a 5, které ukazují na účast v dalším vzdělávání ve formálním a neformálním vzdělávání. Právě tyto hodnoty se mají dle Lisabonské strategie zvyšovat, aby v roce 2020 dosahovaly hodnoty minimálně 15%.

Graf 4 Účast ve formálním vzdělávání 18-69 let ČR 2012 (ČSÚ, online)

Graf 5 Celková účast v neformálním vzdělávání ČR 2012 (ČSÚ, online)

Situace týkající se naplňování cílů Evropské unie v ČR se dá zhodnotit jako spíše nedostačující. Ačkoliv se ČR snaží postupovat dle politiky vytyčené Evropskou unií, přesto tempo zlepšení a růstu není takové, aby pomáhalo dosáhnout evropských cílů, nastavených v Lisabonské strategii. ČR reaguje jednotlivými dokumenty a strategiemi na dokumenty EU, přesto jejich realizace zatím zůstává především v teoretické rovině. Koncepce jsou vytvořené, ale jelikož nebyl doposud vytvořen základ právního rámce pro vzdělávání dospělých, jsou kompetence a odpovědnost za vzdělávání roztržštěná.

Zapojení v evropských programech spolupráce od roku 2000 roste, a celkově i povědomí o možnostech mobility v rámci Evropy se zvyšuje. Právě jednotlivé programy LLP pomáhají členským státům s koordinací a praktickým zavedením strategií týkajících se vzdělávání. Dokud jednotlivé státy nezvýší objem investic do vzdělání, nebude možné v EU vybudovat učící se společnost, kde by byli lidé motivováni k učení po celý život.

ČR vstupuje do procesu vzdělávání v evropské unii jako subjekt státní i nestátní. Právě organizace na státní úrovni iniciuje efektivitu na úrovni evropské. Hlavním aktérem za ČR je MŠMT, které zodpovídá za koordinaci evropské spolupráce a integrace v oblasti vzdělávání. To zodpovídá především za strategické otázky a udává trend vzdělávací politiky pro ČR. Mezi hlavní zájmové nestátní skupiny činné na evropské úrovni patří Rada vysokých škol a Česká konference rektorů, přičemž se obě orientují především na cíle Boloňského procesu.

Cílem je, aby ČR zkoordinovala ostatní zájmy v oblasti vzdělávací politiky s jinými národními prioritami. Důležité je, aby i v rámci Evropské unie zůstala činná v oblasti vzdělávací politiky a nenechala si pouze předepisovat postup na základě zkušeností jiných států, nýbrž se i sama aktivně podílela na utváření evropských standardů pro vzdělávání a vznik učící se společnosti. Transformace vzdělávacího systému na úrovni České republiky je nezbytná, v současné době se ale postupuje pouze na základě dokumentů vydaných EU, ČR s vlastní iniciativou nepřichází.

5 Závěr

Postup ČR vůči EU v oblasti vzdělávací politiky se dá v každém případě zhodnotit jako komplementární. Česká republika reaguje svými strategickými dokumenty na postup evropské vzdělanostní politiky, přesto nedosahuje stanovených výsledků. Aplikace dokumentů EU v praxi českého vzdělávacího systému, funguje pouze na úrovni vydávání strategických dokumentů, které reagují na postup EU. Z důvodu absence uceleného legislativního rámce pro vzdělávání dospělých, nefunguje v ČR model učící se společnosti. Dospělí nejsou motivováni a vedeni k dalšímu vzdělávání.

Od začátku spolupráce ČR na evropských projektech vzdělávání se situace v ČR v oblasti vzdělávání výrazně zlepšila. Přesto doposud nebyl vytvořen komplexní legislativní rámec, který by vzdělávání v průběhu celého života, především vzdělávání dospělých, zastřešoval. Ačkoliv bylo vydáno několik dokumentů k tématu celoživotního učení (Bílá kniha, Program k růstu a zaměstnanosti, Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy ČR, nebo Strategie hospodářského růstu atp.), tak žádnému z nich se nepodařilo vytvořit plnohodnotný systémový rámec pro celoživotní učení v ČR, což v současné době představuje hlavní překážku pro naplnění evropských cílů v oblasti vzdělávání. ČR není schopna následovat tempo progresivního postupu EU ve vzdělávání, dokud nebude mít ošetřeny jednotlivé procesy vzdělávání.

Dokumenty vydané pod záštitou MŠMT reagují na evropskou vzdělanostní politiku a snaží se jí aplikovat v rámci jedinečných podmínek ČR. Částečně se ČR daří následovat hlavní vytyčené cíle Evropské unie, které vychází z Lisabonské strategie, přestože tempo rozvoje neodpovídá přesně European benchmarks. Od roku 2000 do roku 2010 se přesto podařilo zvýšit počet osob s terciárním vzděláním z 13,7% na 25,3% (Eurostat, online). Sice průměrné evropské hodnoty dosahují až 40% (viz tab. 5), ale i přesto je kladně hodnocen pokrok během posledních 10 let. To samé platí o počtech studentů matematických, technických a přírodovědných oborů, které se zvýšily na 16,5% z původních 6% (Eurostat, online, tab. 6). I v dalších European benchmarks se ČR zlepšila, ale skoro nikde nedosahuje úrovně stanovené Evropskou unií, jako je například účast na celoživotním vzdělávání. Jednotlivé cíle EU jako je vyšší počet ovládaných jazyků či počet lidí s ukončeným terciárním vzděláním, mají postupně vést k modelu učící se společnosti, kde mladý člověk bude již od začátku vzdělávacího procesu veden

k samostatnému přístupu ke vzdělání a bude po celý život motivován si své vědomosti prohlubovat. Obzvláště v ČR je třeba překonat předsudky vůči významu vzdělávání a nutnosti učit se po celý život.

ČR se i tak zapojuje do jednotlivých evropských vzdělávacích programů jako je Socrates či Leonardo da Vinci a tím podporuje rozvoj mobility v rámci EU. Jednotlivé programy podporují nejen mobilitu účastníků vzdělávání, ale i pochopení pro diverzitu národností v rámci EU, tedy celkově evropské občanství. Zapojení v jednotlivých programech a dílčích programech také rok od roku stoupá. Informovanost o těchto projektech by i přesto mohla být na vyšší úrovni.

Česká republika postupuje v souladu s evropskou vzdělanostní politikou, i se jí aktivně účastní, přesto zapojení jednotlivých aktérů vzdělávání zatím nedosahuje úrovně EU. Absencí legislativní podpory v ČR, dochází k nesystematickému informování o projektech a možnostech celoživotního vzdělávání. Dalo by se říci, že dokumenty, které vzdělávání zaštiťují, existují, ale uvedení do praxe není zatím dostatečně funkční. Zásadní problémem je v tomto ohledu absence vzdělávací politiky pro vzdělávání dospělých a jedna organizace, která by ji zastřešovala. Česká republika má potenciál naplnit cíle evropské vzdělanostní politiky, jen je třeba efektivnější zapojení jednotlivých aktérů do vzdělávacího procesu.

Soupis bibliografických citací

Knihy

1. BECHTEL, M. a LATTKE, S. *Porträt Weiterbildung Europäische Union*. Bonn: DIE, 2005. ISBN 978-3-7639-1912-3.
2. BENEŠ, M. *Andragogika*. Praha: Grada, 2008. 135 s. ISBN 978-80-247-2580-2.
3. BRDEK, M. a VYCHOVÁ, H. *Evropská vzdělávací politika. Programy, principy a cíle*. Praha: ASPI Publishing, 2004. 167 s. ISBN 80-86395-96-0. Rovněž dostupné z: http://pdf2010.upol.cz/fileadmin/user_upload/PdF/e-pedagogium/e-ped_4-2005.pdf#page=71
4. DVOŘÁČEK, J. *Vzdělávání v integrující se Evropě*. Praha: Vysoká škola ekonomická, Fakulta financí a účetnictví, 2001. 144 s. ISBN 80-245-0223-2.
5. FUHR, T. a GONON, P. *Erwachsenenbildung - Weiterbildung*. (Handbuch der Erziehungswissenschaft 4) Paderborn: Ferdinand Schöningh, 2011, ISBN 978-3-8252-8448-0.
6. KALOUS, J. a VESELÝ, A. *Teorie a nástroje vzdělávací politiky*. Praha: Karolinum, 2006. 172 s. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 80-246-1259-3.
7. KALOUS, J. a VESELÝ, A. *Vzdělávací politika České republiky v globálním kontextu*. Praha: Karolinum, 2006. 181 s. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 80-246-1259-3.
8. KOPECKÝ, M. *Sociální hnutí a vzdělávání dospělých: aktivní občanství jako cíl pro celoživotní učení*. Praha: Eurolex, 2004. 131 s. ISBN 80-86432-96-3.
9. PALÁN, Z. A RÝZNAR, L. *Vzdělávání dospělých a Evropa*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2000. 127 s. ISBN 80-7041-879-6.
10. PALÁN, Z. *Andragogický slovník*. [online]. [cit. 2013-01-09]. Dostupné z: www.andromedia.cz/andragogicky-slovník/
11. RABUŠICOVÁ, M. *Učíme se po celý život?: o vzdělávání dospělých v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. 339 s. ISBN 978-80-210-4779-2.
12. SARGES, W. a FRICKE, R. *Psychologie für die Erwachsenenbildung/Weiterbildung. Ein Handbuch in Grundbegriffen*. Göttingen: Hogrefe 1986, ISBN 3-8017-0231-6
13. TURECKIOVÁ, M. a kol. *Trendy a možnosti rozvoje dalšího vzdělávání dospělých v kontextu sjednocující se Evropy*. Praha: Česká andragogická společnost, 2010. 192 s. ISBN 978-80-87306-06-2.

14. VETEŠKA, J. *Kompetence ve vzdělávání dospělých: pedagogické, andragogické a sociální aspekty*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. 200 s. ISBN 978-80-86723-98-3.
15. VETEŠKA, J., VACÍNOVÁ, T. a kol. *Aktuální otázky vzdělávání dospělých: andragogika na prahu 21. století*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2011. 208 s. ISBN 978-80-7452-012-9
16. VYHNÁNKOVÁ, K. *Vzdělávání dospělých v České republice a Evropské unii*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha 2007. 136 s. ISBN 978-80-86723-46-4.
17. VYCHOVÁ, H. *Vzdělávání dospělých ve vybraných zemích EU* [online]. Praha: VÚPS, 2008. 185 s. [cit. 2012-12-29]. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_281.pdf
18. *Vzdělávání dospělých v číslech: Česká republika*. Praha: Český statistický úřad, 2012. 52 s. ISBN 978-80-250-2315-0.

Dokumenty ČR

1. MŠMT. *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice. Bílá kniha*. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2001. 98 s. ISBN 80-211-0372-8.
2. MŠMT. *III. Implementační plán celoživotního učení ČR* [online]. 5. 1. 2009. 117 s. [cit. 2013-01-09]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/strategie-celozivotniho-ucenicr?highlightWords=strategie+celo%20%BEivotn%C3%ADho+u%C4%8Den%C3%AD>
3. MŠMT. *Strategie celoživotního učení ČR* [online]. 81 s. [cit. 2013-01-09] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/strategie>
4. MŠMT. *Zpráva o účasti ČR v programu celoživotního učení 2007-2009* [on-line]. 54 s. [cit. 2013-01-09]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/12360>
5. MŠMT. *Zpráva o účasti České republiky v Programu celoživotního učení 2007-2011* [online]. 60 s. [cit. 2013-01-09]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/20902>
6. *Zákon č. 179/2006 Sb., o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání a vyhláška k zákonu 208/2008 Sb., o podrobnostech stanovených k provedení zákona o uznávání výsledků dalšího vzdělávání* [online]. Praha: MŠMT, 2006-2012. [cit. 2013-01-09]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakon-c-179-2006-sb>

Akty EU

1. *Rozhodnutí Evropského parlamentu a Rady č. 1720/2006/ES ze dne 15. listopadu 2006, kterým se zavádí akční program v oblasti celoživotního učení.* In: *Úřední věstník Evropské unie* [online]. 24. 11. 2006. 24 s. [cit. 2013-01-09]. Dostupné z: http://www.naep.cz/projectdata/Rozhodnuti_LLP_c1720-2006-ES.pdf
2. *Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k tématu Investice do znalostí a inovace (Lisabonská strategie), (2007/C 256/04).* In: *Úřední věstník Evropské unie* [online]. 27. 10. 2007. 10 s. [cit. 2013-01-09]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:256:0017:0026:CS:PDF>

Články

1. *Celoživotní učení jako základ znalostí, kreativity a inovací – provádění pracovního programu.* In: *Úřední věstník Evropské unie* [online]. 18. 12. 2008. 7 s. [cit. 2013-01-09]. Dostupné z: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:045E:0033:0039:CS:PDF>
2. CIMBÁLNÍKOVÁ, L. aj. *Festival vzdělávání dospělých AEDUCA 2009: jak dál ve společnosti znalostí?* In: *Andragogika: čtvrtletník pro rozvoj a vzdělávání dospělých.* 2009, roč. 13, č. 3, s. 10-11. ISSN 1211-6378.
3. KOPECKÝ, M. *Občanské vzdělávání dospělých v Evropě - povaha, funkce a vybrané národní příklady.* In: *Andragogická revue: česko-slovenský vědecký časopis zaměřený na teorii vzdělávání dospělých, rozvoj lidských zdrojů a andragogiku.* 2010, roč. 2, č. 1, s. 5-19. ISSN 1804-1698. Rovněž dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/15059>
4. *Politika a programy vzdělávání dospělých v ČR.* In: *Sociální politika.* 1995, roč. 21, č. 9, s. 18-20.
5. STRÁDAL, J. *Národní soustava kvalifikací - příležitost pro občany, zaměstnavatele i vzdělavatele.* In: *Andragogika: čtvrtletník pro vzdělávání dospělých.* 2011, roč. 15, č. 1, s. 4. ISSN 1211-6378.
6. ZLÁMALOVÁ, H., ŠEBKOVÁ H. a PRŮCHA J. *Současné možnosti a výhledy v oblasti celoživotního vzdělávání na vysokých školách v ČR.* In: *Aula.* 2004, roč. 12, č. 2, s. 18-21. ISS 1210-6658.

Seznam tabulek

Tab. 1 Investice do vzdělávání

Tab. 2 Comenius – počty účastníků mobility

Tab. 3 Erasmus – počty studijních mobilit

Tab. 4 Leonardo da Vinci – počty účastníků

Tab. 5 Osoby s terciárním vzděláním celkem

Tab. 6 Počty absolventů matematických, technických a přírodovědných oborů v procentech (věk 20-29 let)

Tab. 7 Mobilita studentů (procentuální vyjádření ze všech studentů)

Tab. 8 Počet cizích jazyků, které studenti umí

Tab. 9 Počet lidí s ukončením terciárním vzděláním (v %)

Seznam obrázků

Obr. 1 Zapojení v dalším vzdělávání

Graf 1 Podíl účasti na celoživotním učení

Graf 2 Participace na dalším vzdělávání

Graf 3 Míra nezaměstnanosti dle dosaženého vzdělání

Graf 4 Účast ve formálním vzdělávání 18-69 let ČR 2012

Graf 5 Celková účast v neformálním vzdělávání ČR 2012

Seznam použitých zkratk

Zkratka	Vysvětlení
AECEA	Výkonná agentura pro vzdělávání, kulturu a audiovizuální oblast
CEDEFOP	Evropské středisko pro rozvoj odborné přípravy
CŽU	Celoživotní učení
CŽV	Celoživotní vzdělávání
ČR	Česká republika
EHS	Evropské hospodářské společenství
EHSV	Evropský hospodářský a sociální výbor
EQF	Evropský rámec kvalifikací
ETF	Evropská nadace odborného vzdělávání
EU	Evropská unie
GŘ	Generální ředitelství
HDP	Hrubý národní
ICT	Informační a komunikační technologie
LLP	Program celoživotního učení
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
NAEP	Národní agentura pro evropské vzdělávací programy
NARIC	Centrum pro studium vysokého školství
NSK	Národní soustava kvalifikací
NÚOV	Národní ústav odborného vzdělávání.
ODL	Program otevřeného a distančního vzdělávání
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
Sb.	Sbírka zákonů
SRN	Spolková republika Německo
ÚIV	Ústav pro informace ve vzdělávání
UNESCO	Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu
UNIV	Uznávání neformálního vzdělávání a informálního učení v sítích škol
Vyhl.	Vyhláška

Přílohy

Tab. 5 Osoby s terciárním vzděláním celkem

Země / Období	Osoby s minimálně terciárním vzděláním - celkem													Cíl
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	
EU (27 zemí)				25.0		28.0		30.0	31.0	32.2	33.5	34.6	35.5	40
Belgie	35.2	35.2	35.2	37.7	39.9	39.1	41.4	41.5	42.9	42.0	44.4	42.6	43.2	47
Bulharsko								26.0						36
Česká republika						13.0								32
Dánsko	32.1	32.9	34.2	38.2	41.4	43.1	43.0	38.1	39.2	40.7	41.2	41.2	42.8	40
Německo													:	42
Estonsko							32.5	33.3	34.1	35.9	40.0	40.3	40.0	40
Irsko			32.0	35.1	38.6	39.2	41.3	43.3	46.1	48.9	49.9	49.7	50.9	60
Řecko														32
Španělsko	29.2		33.3	34.0	35.9	38.6	38.1	39.5	39.8	39.4	40.6	40.6	40.2	44
Francie				34.9	35.7	37.7	39.7	41.4	41.2	43.2	43.5	43.3	:	50
Itálie						17.0				19.0				26
Kypr		32.7	36.0	39.9	41.0	40.8	46.1	46.2	47.1	45.0	45.3	46.2	49.3	46
Lotyšsko									27.0		32.3	35.9	36.5	34
Litva	42.6					37.9	39.4	38.0	39.9	40.6	43.8	45.8	47.9	40
Lucembursko					31.4	37.6	35.5	35.3	39.8	46.6	46.1	48.2	:	40
Maďarsko							19.0							
Malta										21.0				33
Nizozemsko					33.6	34.9	35.8	36.4	40.2	40.5	41.4	41.1	42.0	40
Rakousko	:	:	:		21.0									38
Polsko								27.0		32.8	35.3	36.9	:	45
Portugalsko			13.0											40
Rumunsko									16.0					
Slovinsko							31.0			31.6	34.8	37.9	39.4	40
Slovensko														40
Finsko	40.3	41.6	41.2	41.7	43.4	43.7	46.2	47.3	45.7	45.9	45.7	46.0	45.4	42
Švédsko				31.0	33.9	37.6	39.5	41.0	42.0	43.9	45.8	47.4	48.2	40
Spojené království	29.0				33.6	34.6	36.5	38.5	39.7	41.5	43.0	45.8	46.8	:
Island	32.6	31.0	33.6	38.2	38.8	41.1	36.4	36.3	38.3	41.7	40.9	44.6	42.9	:
Norsko	37.3	42.2	43.4	40.7	39.5	39.4	41.9	43.7	46.2	47.0	47.3	48.8	48.0	:
Švýcarsko			30.0	32.4	32.8	33.4	35.0	36.5	41.3	43.4	44.2	43.8	43.9	:
Chorvatsko	:	:												:
Makedonie	:	:	:	:	:	:								:
Turecko	:	:	:	:	:	:			13.0					:

Tab. 6 Počty absolventů matematických, technických a přírodovědných oborů v procentech (věk 20-29 let), Eurostat, online

Země / rok	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Evropská unie (27 zemí)	11,3	12,3	12,5	13,2	13,4	13,8	14,4	14,4	15,2
Belgie	10,5	11,0	11,2	10,9	10,6	14,0	11,6	12,0	12,2
Bulharsko	11,7	8,3	8,5	8,6	8,5	8,4	9,1	10,1	11,4
Česká republika	6,0	6,4	7,4	8,2	10,0	12,0	15,0	15,3	16,5
Dánsko	11,7	12,5	13,8	14,7	13,8	16,4	15,5	15,2	16,5
Německo	8,1	8,4	9,0	9,7	10,7	11,4	12,5	13,5	14,8
Estonsko	8,0	8,8	8,9	12,1	11,2	13,3	11,4	10,8	11,3
Irsko	20,5	24,3	23,3	24,8	21,6	18,7	19,5	17,2	20,1
Řecko	:	:	8,0	10,1	:	8,5	11,2	:	12,8
Španělsko	11,9	12,6	12,5	11,8	11,5	11,2	11,6	12,5	13,9
Francie	:	22,2	:	22,8	20,9	20,8	20,3	20,4	21,5
Itálie	7,4	9,1	10,8	11,6	12,1	11,4	11,3	:	:
Kypr	3,8	3,6	4,2	3,6	4,3	4,2	4,0	4,6	4,9
Lotyšsko	8,1	8,6	9,4	9,8	8,9	9,2	8,8	9,8	10,7
Litva	14,6	16,3	17,5	18,9	19,5	18,1	17,8	18,5	18,7
Lucembursko	:	:	:	:	:	:	:	:	3,1
Maďarsko	4,8	4,8	5,1	5,1	5,8	6,4	6,1	7,5	8,3
Malta	3,1	3,6	:	3,4	5,0	7,1	6,0	7,0	8,0
Holandsko	6,6	7,3	7,9	8,6	9,0	8,9	8,8	8,9	9,2
Rakousko	7,9	8,2	8,7	9,8	10,8	11,1	11,8	14,0	15,5
Polsko	8,3	9,0	9,4	11,1	13,3	13,9	14,1	14,3	15,8
Portugalsko	7,4	8,2	8,9	9,5	9,6	14,2	16,3	14,6	14,4
Rumunsko	5,8	9,4	9,8	10,3	10,5	11,9	15,2	20,0	15,6
Slovinsko	9,5	8,7	9,3	9,8	9,5	9,8	10,7	11,3	14,8
Slovensko	7,8	8,3	9,2	10,2	10,3	11,9	15,0	17,5	18,3
Finsko	17,4	17,4	17,9	18,1	17,9	18,8	24,3	19,0	24,2
Švédsko	13,3	13,9	15,9	14,4	15,1	13,6	13,2	13,0	14,0
Velká Británie	20,2	20,9	18,1	19,2	18,9	18,5	19,2	17,5	18,7
Island	9,2	9,5	10,8	10,1	11,3	10,2	10,4	10,3	13,6
Lichtenštejnsko	:	5,6	0,9	12,7	10,4	10,5	7,0	7,0	8,4
Norsko	7,7	9,3	9,0	9,0	9,3	9,3	9,2	9,0	9,9
Švýcarsko	15,1	14,1	14,6	16,1	16,8	17,9	17,4	18,1	17,2
Chorvatsko	:	5,6	5,4	5,7	6,0	6,8	10,1	12,8	11,6
Bývalá Jugoslávská republika Makedonie	3,1	3,3	3,7	4,0	4,3	4,6	6,1	7,0	6,4
Turecko	5,0	5,2	5,6	5,7	6,2	:	7,6	8,0	9,1
Albánie	:	:	:	:	1,4	:	:	:	:
USA	10,0	10,9	10,2	10,6	10,3	10,1	10,1	10,3	10,7
Japonsko	13,0	13,2	13,4	13,7	14,4	14,4	14,3	14,2	13,8

Tab. 7 Mobilita studentů (procentuální vyjádření ze všech studentů), Eurostat, online

Země / rok	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Evropská unie (27 zemí)	2,1	2,2	2,2	2,3	2,6	2,7	2,7	2,8	3,1
Belgie	2,4	2,6	2,6	2,6	2,5	2,6	2,9	2,7	2,7
Bulharsko	6,0	7,4	8,6	8,7	8,9	8,3	7,9	8,0	8,1
Česká republika	1,6	1,8	1,8	1,8	2,0	2,1	2,6	2,7	2,9
Dánsko	2,6	2,7	2,5	2,3	2,6	2,5	2,4	2,5	2,5
Německo	1,9	1,9	1,9	2,2	2,8	3,1	3,5	3,6	3,9
Estonsko	3,0	3,2	3,5	3,6	4,1	4,5	4,9	5,2	5,6
Irsko	7,4	7,5	8,5	9,3	13,8	14,2	17,7	14,8	13,0
Řecko	8,6	7,9	7,3	6,0	5,5	5,8	5,2	:	5,4
Španělsko	1,1	1,2	1,2	1,1	1,3	1,4	1,2	1,3	1,1
Francie	1,9	1,9	2,0	2,1	2,4	2,5	2,3	2,4	2,5
Itálie	1,6	1,6	1,6	1,5	1,7	1,8	1,8	2,1	2,4
Kypr	52,2	53,6	54,8	56,5	53,2	56,9	58,4	56,2	54,9
Lotyšsko	1,3	1,7	1,6	1,7	2,2	2,5	2,9	3,3	4,6
Litva	2,1	2,3	2,3	2,6	3,0	3,3	3,6	4,0	5,0
Lucembursko	66,0	66,7	:	:	80,8	:	:	:	74,6
Maďarsko	1,7	1,7	1,5	1,5	1,7	1,8	1,8	2,1	2,4
Malta	12,4	5,9	8,4	7,8	10,0	9,9	10,9	11,4	16,8
Holandsko	1,7	1,8	1,8	1,8	2,1	2,1	2,2	2,5	2,4
Rakousko	4,7	4,7	4,7	4,4	4,6	4,7	4,3	4,5	4,3
Polsko	1,0	1,1	1,2	1,3	1,6	1,8	1,8	2,0	1,6
Portugalsko	2,3	2,5	2,7	2,9	3,7	4,0	3,9	4,4	5,2
Rumunsko	2,1	2,2	2,4	2,3	2,2	2,2	2,0	2,3	3,9
Slovinsko	1,7	2,4	2,1	2,0	2,1	2,1	2,1	2,2	2,3
Slovensko	6,4	7,9	8,2	8,6	10,2	10,2	10,7	11,4	12,2
Finsko	3,0	3,0	2,9	2,7	3,0	2,9	2,7	2,8	2,9
Švédsko	2,4	2,3	2,2	2,3	2,7	3,0	3,0	3,2	3,6
Velká Británie	0,5	0,5	0,6	0,5	0,5	0,6	0,6	0,6	0,7
Island	15,3	15,7	15,5	17,0	17,4	17,8	18,2	19,5	17,6
Lichtenštejnsko	:	:	:	77,1	73,6	51,0	67,7	71,8	71,7
Norsko	4,6	4,5	4,7	4,8	4,9	5,0	5,1	5,3	10,3
Švýcarsko	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Chorvatsko	:	6,8	6,9	6,3	6,4	6,2	6,0	6,4	6,2
Bývalá Jugoslávská republika Makedonie	4,3	9,2	10,4	11,9	11,9	10,5	8,4	8,0	6,6
Turecko	2,1	1,8	1,8	1,6	1,6	1,5	1,5	1,5	1,4

Tab. 8 Počet cizích jazyků, které studenti umí (Eurostat, online)

Země / rok	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Evropská unie (27 zemí)	1,4	1,4	1,4	1,4	1,6	1,5	1,5	1,5	1,5	:
Belgie	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	:
Bulharsko	1,1	1,1	1,2	1,2	1,3	1,3	1,3	1,2	1,2	1,2
Česká republika	1,0	1,0	1,0	1,0	1,1	1,1	1,1	1,2	1,3	1,3
Dánsko	:	:	2,0	2,0	2,0	2,0	1,9	1,9	1,8	1,8
Německo	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,3	1,3	1,2	1,3	1,3
Estonsko	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	:	:	:
Irsko	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Řecko	1,9	:	1,9	1,9	1,9	:	2,0	2,0	2,0	:
Španělsko	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4
Francie	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5
Itálie	1,2	1,2	1,2	1,4	1,7	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0
Kypr	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	2,0	2,0	2,0	2,0	1,9
Lotyšsko	1,5	1,5	1,6	1,6	1,6	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7
Litva	1,7	1,7	1,7	1,8	1,8	1,8	1,8	1,8	1,8	1,8
Lucembursko	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5
Maďarsko	0,9	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Malta	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2	:	:	2,1	2,1
Holandsko	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,1	2,0
Rakousko	1,1	:	:	1,1	1,1	:	:	1,1	1,1	1,1
Polsko	1,3	1,3	1,2	1,1	:	1,0	1,1	1,1	1,3	1,5
Portugalsko	1,4	1,8	2,0	1,9	1,9	:	:	1,8	1,4	1,5
Rumunsko	1,9	1,9	1,9	1,9	2,0	2,0	2,0	2,0	1,9	2,0
Slovinsko	1,0	1,0	1,1	1,2	1,3	1,4	1,4	1,4	1,4	1,5
Slovensko	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,2	1,2	1,2	1,4	1,5
Finsko	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2
Švédsko	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	1,8	1,8
Velká Británie	1,3	1,3	1,0	1,0	1,0	0	1	1,0	1,0	1,0
Island	2,1	2,1	2,1	2,1	2,1	2,1	2,0	2,1	2,0	2,0
Lichtenštejnsko	:	:	:	:	:	:	:	:	:	2,0
Norsko	1,6	1,5	1,5	1,5	1,6	1,6	1,6	1,7	1,7	1,7
Chorvatsko	:	1,2	:	1,2	1,2	:	:	1,5	1,5	:
Bývalá Jugoslávská republika Makedonie	1,3	1,3	1,3	1,5	1,7	1,7	1,7	1,7	1,8	2,0
Turecko	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Albánie	:	0,9	:	:	:	:	:	:	:	:

Tab. 9 Počet lidí s ukončení terciárním vzděláním (v %), Eurostat, online

Země / rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Cíl
Evropská unie (27 zemí)	22,4	22,8	23,5	25	26,9	28	28,9	30	31	32,2	33,5	34,6	35,5	40
Belgie	35,2	35,2	35,2	37,7	39,9	39,1	41,4	41,5	42,9	42	44,4	42,6	43,2	47
Bulharsko	19,5	23,6	23,2	23,6	25,2	24,9	25,3	26	27,1	27,9	27,7	27,3	26,6	36
Česká republika	13,7	13,3	12,6	12,6	12,7	13	13,1	13,3	15,4	17,5	20,4	23,8	25,3	32
Dánsko	32,1	32,9	34,2	38,2	41,4	43,1	43	38,1	39,2	40,7	41,2	41,2	42,8	40
Německo	25,7	25,5	24,2	25,1	26,8	26,1	25,8	26,5	27,7	29,4	29,8	30,7	:	42
Estonsko	30,8	29,5	28,1	27,6	27,4	30,6	32,5	33,3	34,1	35,9	40	40,3	40	40
Irsko	27,5	30,6	32	35,1	38,6	39,2	41,3	43,3	46,1	48,9	49,9	49,7	50,9	60
Řecko	25,4	24,9	23,4	22,8	24,9	25,3	26,7	26,2	25,6	26,5	28,4	28,9	30,3	32
Španělsko	29,2	31,3	33,3	34	35,9	38,6	38,1	39,5	39,8	39,4	40,6	40,6	40,2	44
Francie	27,4	29,5	31,5	34,9	35,7	37,7	39,7	41,4	41,2	43,2	43,5	43,3	:	50
Itálie	11,6	12,2	13,1	13,9	15,6	17	17,7	18,6	19,2	19	19,8	20,3	21,3	26
Kypr	31,1	32,7	36	39,9	41	40,8	46,1	46,2	47,1	45	45,3	46,2	49,3	46
Lotyšsko	18,6	16,8	17,3	18,3	18,5	18,5	19,2	25,6	27	30,1	32,3	35,9	36,5	34
Litva	42,6	21,2	23,4	25,2	31,1	37,9	39,4	38	39,9	40,6	43,8	45,8	47,9	40
Lucembursko	21,2	23,9	23,6	17,3	31,4	37,6	35,5	35,3	39,8	46,6	46,1	48,2	:	40
Maďarsko	14,8	14,8	14,4	16,3	18,5	17,9	19	20,1	22,4	23,9	25,7	28,1	29,5	30,3
Malta	7,4	12,9	9,3	13,7	17,6	18,4	21,6	21,5	20,9	21	21,5	21,1	21,7	33
Holandsko	26,5	27,2	28,6	31,7	33,6	34,9	35,8	36,4	40,2	40,5	41,4	41,1	42	40
Rakousko	:	:	:	:	21	20,5	21,2	21,1	22,2	23,5	23,5	23,8	26,1	38
Polsko	12,5	13,2	14,4	17,2	20,4	22,7	24,7	27	29,7	32,8	35,3	36,9	:	45
Portugalsko	11,3	11,7	13	14,9	16,5	17,7	18,4	19,8	21,6	21,1	23,5	26,1	26,6	40
Rumunsko	8,9	8,8	9,1	8,9	10,3	11,4	12,4	13,9	16	16,8	18,1	20,4	21,6	26,7
Slovinsko	18,5	18,1	20,7	23,6	25,1	24,6	28,1	31	30,9	31,6	34,8	37,9	39,4	40
Slovensko	10,6	10,7	10,5	11,5	12,9	14,3	14,4	14,8	15,8	17,6	22,1	23,4	23,2	40
Finsko	40,3	41,6	41,2	41,7	43,4	43,7	46,2	47,3	45,7	45,9	45,7	46	45,4	42
Švédsko	31,8	26,6	28,3	31	33,9	37,6	39,5	41	42	43,9	45,8	47,4	48,2	40
Velká Británie	29	29,9	31,5	31,5	33,6	34,6	36,5	38,5	39,7	41,5	43	45,8	46,8	:
Island	32,6	31	33,6	38,2	38,8	41,1	36,4	36,3	38,3	41,7	40,9	44,6	42,9	:
Norsko	37,3	42,2	43,4	40,7	39,5	39,4	41,9	43,7	46,2	47	47,3	48,8	48	:
Švýcarsko	27,3	27,3	30	32,4	32,8	33,4	35	36,5	41,3	43,4	44,2	43,8	43,9	:
Chorvatsko	:	:	16,2	16,9	16,8	17,4	16,7	16,7	18,5	20,6	24,3	24,5	23,7	:
Bývalá Jugoslávská republika Makedonie	:	:	:	:	:	:	11,6	12,2	12,4	14,3	17,1	20,4	21,9	:
Turecko	:	:	:	:	:	:	11,9	12,3	13	14,7	15,5	16,3	17,5	: